

המרכז הרפורמי לדת ומדינה | התנועה ליהדות מתקדמת

“ואהבת לו כמוך?” גזענות בשם ההלכה

הסתה לגזענות על ידי רבנים בישראל

”בְּאֶזְרַח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם
וְאָהַבְתָּ לוֹ כְּמוֹךָ
כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם”

ויקרא יט לד

“ואהבת לו כמוך?” גזענות בשם ההלכה הסתה לגזענות על ידי רבנים בישראל

המרכז הרפורמי לדת ומדינה (המרכז לפלורליזם יהודי)

חשוון תשע"ב - נובמבר 2011

כתיבה: עו"ד עינת הורביץ, עו"ד ליאורה בכור, הרבה אלונה ליסיצה
סיוע ויעוץ: עו"ד ריקי שפירא רוזנברג, עו"ד רות כרמי, נועה סתת

”בְּאַזְרַח מְכֵס יְהוָה לָכֶם הִגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם
וְאַהֲבַתְּ לוֹ כְּמוֹךָ
כִּי גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם”
ויקרא יט לד

© המרכז הרפורמי לדת ומדינה - התנועה ליהדות מתקדמת בישראל

המרכז הרפורמי לדת ומדינה
דוד המלך 13, ת.ד. 31936, ירושלים 91319
טלפון: 02-6203323 | פקס: 02-6256260
www.irac.org | irac@irac.org

**עבודת המרכז הרפורמי לדת ומדינה מתאפשרת
תודות לתרומתם הנדיבה של האנשים והגופים הבאים:**

ARZA

ARZENU

John and Noeleen Cohen

Richard and Lois England

Edith Everett

Stanley Gold

HUC

IMPJ

Joseph and Harvey Meyerhoff Family Charitable Funds

Jim and Sue Klau

Mark and Peachy Levy

Kathleen Peratis, The Pomegranate Foundation

Amy and Gary Perlin

The England Family Foundation

The Eugene J. Eder Charitable Foundation

The Ford Foundation Israel Fund

The Jacob and Hilda Blaustein Foundation Inc.

The Kathryn Ames Foundation

The Naomi and Nehemiah Cohen Foundation

The New Israel Fund

The Philip and Muriel Berman Foundation

The Richard and Rhoda Goldman Foundation

The Robert Sillins Family Foundation

The Rosenzweig-Coopersmith Foundation

URJ

WUPJ

תוכן העניינים

פתיחה	1
מבוא	3
התבטאויות גזעניות של רבנים בשם ההלכה	5
א. היתר להריגת גויים	5
ב. מניעת תעסוקה	7
ב. מניעת דיור	7
ג. איסור קשר אישי בין יהודיות וערבים	12
חלק משפטי	15
א. הדין החל על הסתה גזענית	15
ב. היעדר טיפול משמעותי כנגד רבנים	17
ג. חופש הביטוי ואיסור הסתה	19
אכיפת החוק בעבירות הסתה גזענית של רבנים - הלכה למעשה	21
גזענות בראי ההלכה	25
מסקנות והמלצות	33
סיכום	35

"ואהבת לו כמוך - גזענות בשם ההלכה" מהווה ריכוז ראשון מסוגו של התבטאויות גזעניות מפני רבנים בכלל ורבנים נושאי משרה ממשלתית בפרט. רבנים אלה הם מיעוט בקרב רבני ישראל, אך מספרם הגדל והלגיטימציה להם זוכים, חייבים להדאיג ולדרבן לפעולה כנגדם. רבנים אלה חותרים תחת אושיות הדמוקרטיה הישראלית, מלבים שנאה ופחד ומכתימים את היהדות כולה בשנאת האחר.

הדעת נותנת כי אדם המקדיש את חייו לעניינים שבקדושה חייב לעמוד בסטנדרטים גבוהים של אתיקה ומוסר, אולם המציאות היא כי רבנים אלה אינם נקראים לתת את הדין על פעולות אשר היו נחשבות כעבירה על החוק, אם היו נעשות על ידי כל עובד מדינה אחר.

המרכז הרפורמי לדת ומדינה רואה עצמו מחויב למאבק כנגד מדיניות עצימת העיניים ואטימת האוזניים של הרשויות לנוכח הסתה גזענית בשם ההלכה. מחויבותנו למאבק זה נובעת מהבנה מעמיקה ביהדות ותחושת אחריות לדמוקרטיה בישראל.

ענת הופמן

ראש המרכז הרפורמי לדת ומדינה

המסורת העברית רואה בכבודו וביקרו של האדם, שנברא בצלם אלוקים, והשכנת השלום בין הבריות, ערכים נעלים ביותר. מאידך גיסא, השפלת כבוד האדם נחשבת במורשת היהדות עבירה חמורה... 'כבוד הבריות' הפך במקורות ההלכה העברית מעין ערך קונסטיטוציוני שבכוחו לדחות דינים אחרים. כדי למנוע איבה בין ישראל לנכרי תיקנו חכמי ישראל תקנות מסוימות, שעל פיהן אף התירו לעבור על איסורים מדרבנן.¹

בשנים האחרונות אנו צופים בדאגה בהסלמה הניכרת, הן בכמות והן בתוכן, של פרסומים גזעניים המופצים בשם היהדות על ידי רבנים ומנהיגי ציבור, המטיפים שנאה כלפי ערבים אזרחי ישראל, מהגרי עבודה ופליטים, אך בשל היותם "גויים" וקוראים להרחקתם של הראשונים בשל השתייכותם הלאומית.

באופן חסר תקדים, פורסמו בשנים האחרונות פסקי הלכה של מאות רבנים הקוראים שלא להשכיר או למכור דירות לערבים, לעובדים זרים ולפליטים; נערכו כנסים והפגנות; פורסמו קריאות לפיהן כל הערבים אזרחי ישראל הינם בגדר אויב; הופץ הספר "תורת המלך", אשר טוען באופן מפורש כי חייו של יהודי יקרים יותר מחייו של גוי ומתיר להרוג חפים מפשע, ועוד.

פרסומים אלה מביאים לרגשות עוינות, איבה וחשדנות כלפי הציבור נשוא ההסתה - בראש ובראשונה הערבים אזרחי מדינת ישראל, אך גם כלפי עובדים זרים, פליטים וכל מי שנחזה כ"זר". הפרסומים המסיתים מביאים להתרחבות הפליה בתעסוקה ובדיוור (שכירת דירות) ולקיומו של חשש ממשי להתגברות האלימות כתוצאה מההסתה השיטתית.

באין מפריע, הפכו ההתבטאויות הגזעניות לשיח רווח בחברה הכללית. המנהיגים הרבניים - רבני ערים, ישובים, שכונות ומוסדות תורה - מטיפים לשנאה, ביזוי והרחקה בשם היהדות. חלק ניכר מהרבנים שדבריהם מובאים בדו"ח זה מכהנים כרבני עיר, ישוב או שכונה ומקבלים את משכורתם מהקופה הציבורית כך שהציבור הרחב לא רק סובל מהעוינות אותה הם מעודדים אלא אף נושא בתשלום שכרם.

החוק במדינת ישראל אמנם אוסר על התבטאויות גזעניות, אך קיימות בעיות קשות באכיפתו כנגד רבנים. היעדר פעולה משפטית מונעת או מרסנת מחדד את הצורך להתעמת ישירות עם התופעה החברתית של הסתה משולחת רסן על ידי אנשי דת, מנהיגי ציבור ורועים רוחניים.

בראשיתו של הדו"ח יובאו דוגמאות של תופעת ההסתה "בשם ההלכה" מהשנים האחרונות. יובהר כי קיימות התבטאויות גזעניות רבות אחרות - בין של יהודים ובין של ערבים, אולם הסקירה שלהלן מתמקדת בהתבטאויות מן הזמן האחרון של רבנים ומנהיגי ציבור המתיימרים להיות מנהיגים רוחניים, בשל תפקידם הייחודי בחברה הישראלית. עם זאת, צורף אף כרוז עליו חתומות נשות רבנים, שכן במקרה זה ברי שקשרי הרבניות עם בעליהן הרבנים הוא שמעניק להן, בעיני עצמן, את הסמכות לפרסם קריאה חברתית-דתית.

בחלקו השני של הדו"ח, החלק המשפטי, יפורט הדין החל על הסתה גזענית בישראל תוך דיון ממוקד באפשרויות ההעמדה לדין פלילי או דין משמעתי על עבירות הסתה לגזענות. בחלק השלישי מודגמת מדיניות האכיפה של עבירות אלה, מדיניות אשר הופכת אותן הלכה למעשה לאות מתה, לפחות בכל הנוגע להתבטאויות רבניות

1. דברי הסבר להצעת חוק העונשין (תיקון מספר 24), תשמ"ה-1985, ה"ח 195.

וכתיבת חיבורים המתיימרים להישען על ההלכה. פרסומים גזעניים אלה מעידים יותר מכל על כותביהם, תפישותיהם המוסריות ובחירותיהם הערכיות, אך הם מתיימרים לשקף את דעת ההלכה האובייקטיבית. בחלק הרביעי של הדו"ח מובא על קצה המזלג פירוט של מספר הלכות המצוטטות בסקירה של הפרסומים הגזעניים וניתוח ההלכות עליהן מבוססים פרסומים אלו. חלק זה מדגים את המניפולציה שעושים הכותבים בטקסט ההלכתי ואת העובדה שכותביהם משקפים בראש ובראשונה את בחירתם ותפישת עולמם האישית. בסיום הדו"ח יובאו מסקנות והמלצות המרכז הרפורמי לדת ומדינה בעניין הסתה גזענית של רבנים.

התבטאויות גזעניות של רבנים בשם ההלכה

א. היתר להריגת גויים

הספר "תורת המלך"

הספר "תורת המלך - חלק ראשון: דיני נפשות בין ישראל לעמים", שנכתב על ידי הרבנים יצחק שפירא ויוסף אליצור, יצא לאור באוקטובר 2009 באמצעות ישיבת "עוד יוסף חי". הספר רווי באמירות גזעניות חמורות אשר מסיתות להמרדה ואלמות נגד ערבים ומיעוטים אחרים במדינת ישראל. הספר מחולק לשישה פרקים: איסור הריגת גוי; הריגת גוי שעובר על שבע מצוות; מסירות נפש על רציחה - בין בני נוח; נפש יהודי מול נפש הגוי; הריגת גויים במלחמה; פגיעה מכוונת בחפים מפשע.

הספר עוסק באיסור הריגת גוי בשעת שלום ובשעת מלחמה. בין היתר, מסיק הספר כי לגוי אסור להרוג גוי, ואם הרג חייב מיתה, ואילו יהודי שהורג גוי, אינו חייב מיתה; מותר ליהודי להרוג גוי, גם אם זה אינו מעודד רצח, אם היהודי עושה זאת כדי להינצל; מותר להרוג חפים מפשע גמורים כמו תינוקות כדי להציל נפשות בישראל; מותר להרוג תינוקות אם מגדלים אותם להיות "רשעים כמו הוריהם". אמירות אלו מבוססות, כביכול, על ההלכה והמסורת היהודית ומקבלות גיבוי הלכתי על ידי תמיכתם (בצורת "הסכמה" המצורפת לתחילת הספר) של ארבעה רבנים ידועים: יצחק גינזבורג, ראש ישיבת עוד יוסף חי; יעקב יוסף, רב שכונת גבעת משה בירושלים וראש ישיבת חזון יעקב; זלמן נחמיה גולדברג; ודב ליאור, רבה של קריית ארבע.² האקלים החברתי והלך הרוח המתוארים ומיוצרים על ידי הכתוב בספר הופכים את האלימות כלפי גויים והרג גויים ללגיטימיים ומותרים. הפרק הראשון של הספר עוסק באיסור הריגת גוי. כבר בתחילת הפרק מובאת המסקנה הבאה: "עלה בידינו שמהפסוק 'לא תרצח' אי אפשר ללמוד איסור הריגת גוי" (עמוד יח). לעניין העונש מסיקים המחברים כי "יהודי ההורג גוי, אפילו גוי כזה שהוא 'גר תושב', אינו חייב מיתה בית דין" (עמוד כ). בפרק "נפש יהודי מול נפש הגוי" (הפרק הרביעי), העוסק במקרה בו חיי ישראל בסכנה והדרך היחידה להצילם היא לפגוע בגוי, כתוב:

פיקוח נפש של יהודי מתיר לעבור על כל איסורים שבתורה. אלא שבאיסור שפיכות דמים, כיון שהאפשרות להצלת ראובן היא על חשבון חיי שמעון, לכן שוב לא שייך ההיתר של פיקוח נפש. אבל כאשר הצלת ראובן היא על חשבון חיי יפת הגר התושב, אזי ההיתר של פיקוח נפש עומד בעינו, שהרי סוף סוף יש כאן הצלת נפש אחת בישראל, שדוחה את כל התורה. [ההדגשה הוספה]

בסיכום הפרק מסיקים המחברים כי מותר להרוג גוי בכל מקום שנוכחותו מסכנת חיי ישראל, "גם אם מדובר בחסיד אומות העולם והוא לא אשם בכלל במצב שנוצר" (עמוד קסד). בפרק נפרד עוסקים המחברים בהריגת גוי במלחמה. בפרק זה קובעים המחברים כי מותר להרוג גם אזרחים

2. יצויין, כי הרב גולדברג הסיר את הסכמתו לספר מאוחר יותר ואף ביקר את תוכנו.

המעודדים את המלחמה (עמוד קפה); מותר להרוג אזרחים, כולל תינוקות, אשר חוסמים את הדרך למפעל נשק או מחנה צבא של האויב: "אפילו אם האזרחים נקשרו או נכלאו, ואין להם שום ברירה אלא להישאר במקום ולהוות בני ערובה - מותר לדרוס אותם ולהרגם אם זו הדרך להינצל מהרשעים" (עמוד קצז-קצח); לחיי ישראל עדיפות על חיי הגויים, וזהו הסבר נוסף המתיר הריגת גויים במלחמה (עמוד קצח). תת-פרק נפרד מוקדש לסוגיה של "טף" (עמודים רה-רז). בחלק זה קובעים המחברים כי "יש סברא לפגוע בטף אם ברור שהם יגדלו להזיק לנו, ובמצב כזה הפגיעה תכוון דווקא אליהם (ולא רק תוך פגיעה בגדולים, כאשר גם הם ניזוקים)" (עמוד רז).

עידוד פעולות תגמול

עוד קודם לפרסום "תורת המלך" פורסם ברחבי ירושלים, לאחר פיגוע הטרור הרצחני בישיבת מרכז הרב בחודש מרץ 2008, כרוז המעודד פעולות תגמול כלפי ערבים. כרוז זה היווה מפנה ברמת ההסתה לגזענות כלפי ערבים, כאשר מאז פורסמו קרו מקרים רבים של הסתה גזענית וגילויי אלימות גזעניים כלפי ערבים. עוד טרם יבש דם הקורבנות והסתיימה ישיבת השבעה, פרסמו מספר רבנים - ובהם נושאי משרות ציבוריות - קריאה לשפיכות דמים נוספת ועידוד "פעולות תגמול" נגד ערבים בישראל. כך נאמר בכרוז:

כל אחד ואחד נדרש לתאר לעצמו מה שהאויב זומם לעשות לנו, ולקיים בו מידה-כנגד-מידה. אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך.

כמו כן מצוין כי:

על כולנו להתמסר לתיקון היסודי והעיקרי ולפעול למען הקמת מדינה יהודית מתוקנת. **זאת מלבד פעולות מקומיות מבורכות.**

...

התיקון ההכרחי שמתחיל בבית הפרטי של כל אחד: להפסיק להעסיק ולפרנס את האויבים הערבים ולעבור ל'עבודה עברית' ומסחר עם יהודים. [ההדגשות אינן במקור]

הכרוז נחתם באיחול שנזכה כולנו ל"נקהלו היהודים בעריהם... לשלוח יד במבקשי רעתם, בימים ההם בזמן הזה".

על הכרוז חתומים הרבנים דניאל סטבסקי, יצחק שפירא (מחבר תורת המלך), דוד דרוקמן (רב העיר קריית מוצקין) יעקב יוסף (רב השכונה 'גבעת משה' בירושלים), עידו אלבה, גדי בן זמרה, שמואל יניב, עוזי שרבף, יגאל שנדורפי ויהודה קרויזר.

ב. מניעת תעסוקה

הסיפא של הכרוז שנכתב בעקבות הפיגוע בישיבת מרכז הרב עוסקת במניעת תעסוקה של ערבים. זוהי קריאה המפרה הוראות חוק מפורשות במדינת ישראל בגין הפליית ערבים בתעסוקה, שכן הכותבים קוראים שלא לשכור עובד רק מפני שהוא ערבי. מעבר להיבט החוקי של דיני העבודה, מדובר בקריאה המסמנת את כל הערבים כאויבים, כאיום וכגורם המסכן את שלום הציבור היהודי. פרסומים אלה מעודדים תחושות של איבה, עוינות וחשדנות כלפי ציבור שלם, שומר חוק, ובכך מלבים לא רק הפליה אלא גם הדרה ואף אלימות. כבר באוגוסט 2008, לאחר פיגוע הטרקטור השני בירושלים, חתמו מספר גדול של רבנים על כרוז נשוא הכותרת "תשובה על הדם שנשפך", בו נאמר בין היתר:

שוב ושוב מתברר שהעבודה הערבית הזולה כביכול גובה מאיתנו מחיר דמים יקר מכל, הטרקטורים הרצחניים הנהוגים בידי ערבים ממזרח ירושלים הם רק קצה הקרחון של בעיה לאומית שהפכה כבר מזמן לסכנה קיומית המאימת על שלומו של העם היושב בציון מהשתלטות על מקורות הפרנסה ודחיקת רגלי היהודים בכל מקום. דרך השתלטות זוחלת על שכונות יהודיות, חוצפה ועזות פנים, אלימות מילולית ופיזית הולכת וגאה, פגיעה שיטתית ומכוונת בכבודן של בנות ישראל, ועד כדי נישואי תערובת עם יהודיות הנופלות ברשתם.

...

הגיע הזמן לומר את האמת: מתן פרנסה לאויבים מביא לתוצאות חמורות ...

כן נאמר בכרוז תחת הכותרת "קריאה למעשה":

כצעד ראשון למעשה, אנו קוראים להפסיק להעסיק את האויב הערבי לפחות במעגל הקרוב אלינו: • לא נכניס אויבים לביתנו. • לא נקנה אצל אויבים. • לא נעסיק אויבים באופן ישיר. [ההדגשות אינן במקור]

ג. מניעת דיור

מגמה זו של קריאה שלא להעסיק ערבים ולא להשכיר או למכור דירות לערבים הלכה והתגברה מאז שנת 2009. בשנתיים האחרונות התרבו קריאות של רבנים - בעיקר קריאות משותפות באמצעות חתימה על מסמך משותף - שלא להשכיר דירות לערבים, עובדים זרים, פליטים או זרים אחרים (לעיתים נקראים "סודנים" או "אפריקאים"). גם במקרים אלו מדובר בקריאה להפליה של בני אותן קבוצות, כך שלא יוכלו לשכור או לקנות דירות רק בגלל מוצאם. ואכן קיימים סטודנטים ערבים רבים בצפון שטוענים שכיום הם נתקלים בקשיים רבים כשהם מבקשים לשכור דירה בצפת וערים יהודיות אחרות.³ תוכן הפרסום אינו משפיע רק על נושא הדיור

3. ניר יזהב, "בעל דירה מצפת גירש מביתו סטודנטים ערבים", **ואלה!** 31.10.2010. בכתבה מסופר כי ארבעה סטודנטים ערבים "חתמו בבוקר על חוזה השכירות בדירה באחת השכונות הדרומיות של צפת. בערב, הם התבקשו לעזוב את המקום באופן מיידי, לאחר שבעל הבית טען כי קבוצת חרדים איימה עליו. אחד הסטודנטים שפונה סיפר: "נמלטנו מהדירה לאחר שבעל הדירה אמר לנו שהחרדים ממתניים ליד הדירה. רק אחרי שווידאנו שהם לא שם, באנו ולקחנו את הציוד, וברחנו". כמו כן ראו ראיון בתכנית "הכל דיבורים" עם רזי ברקאי מיום 26.10.2011 בו פרטה סטודנטית ערביה את הקושי לשכור דירה בצפת.

ישירות, אלא מדובר בפרסומים המסמנים את כלל האוכלוסייה הערבית, או קבוצת ה"זרים" כסיכון, כקבוצה חשודה שיש להדיר ולסלק מרחובותינו. תכנים אלה הם תכנים גזעניים מכיוון שהם מעודדים מדנים ואיבה בין חלקי אוכלוסייה שונים, רק בגלל מוצא לאומי או אתני.

כרוז "הסנהדרין החדשה"

באוגוסט 2009, 17 רבנים חברי "הסנהדרין החדשה", חתמו על פסק הלכה חדש אשר מטיל סנקציות חריפות על יהודים המוכרים קרקע לערבים. פסק ההלכה מתאר את "השתלטותם" של הערבים על שכונות יהודיות ו"נישול" יהודים משכונתם. בהמשך קובע פסק ההלכה כי:

...כל יהודי שמשכיר או מוכר דירה או מקרקעין לנוכרי במקום שגרים בו ישראל... מסייע במעשהו לרדיפתם של בני עמו הנותרים. והרי הוא נתפס בדיעבד בעוונות הקשים של מסירה רדיפה ובגידה.

כמו כן נאמר בפסק ההלכה כי:

השכרת נכס מקרקעין לאינו יהודי... היא מעשה בגידה בתורה ובעם הקודש... איש יהודי כזה המעביר חזקת קרקע לגוי, מיום פרסום פסק זה, לא יוכל לשמש כשליח ציבור, לא ראוי לצרפו למניין מתפללים ובוודאי שאין להעלותו לקריאת ספר תורה.

כנס רבנים בפסגת זאב בירושלים

באוגוסט 2009, נערך כנס רבנים בשכונת פסגת זאב בירושלים. כותרת הכנס הייתה "שכנים מוכרים בתיהם בשכונה לגויים - מה עמדת ההלכה היהודית לפעולה זו?". בין הדוברים המרכזיים בכנס היו הרב שמואל אליהו, רבה של העיר צפת, הרב יעקב יוסף, הרב דוד שלם, יו"ר אגודת ישראל, חבר הכנסת לשעבר הרב מאיר פרוש וחבר הכנסת מיכאל בן ארי. הרב שלם צוטט באומרו:

אם אתה עושה דבר שפוגע בי, אני לא אסלח לך. השיטה שלי היא בדרכי נועם, אבל אני יודע גם לאיים. הייתי לפני שבועיים בבית של מישהו שרצה למכור דירה לערבים. אמרתי לו, 'אני לא יוצא מפה עד שאתה מודיע לי שאתה מבטל את המכירה'. אחר כך נאלצתי לאיים שארדוף אותו לאן שילך עם תמונות ושאיבא עליו את מס הכנסה. בסוף הוא פחד וירד מזה.

הרב שמואל אליהו

מאז שנת 2002, אנו עדים לנחשול אדיר של התבטאויות גזעניות מבית מדרשו של הרב שמואל אליהו, רבה של העיר צפת, בנו של הרב מרדכי אליהו ורב בעל מעמד בכיר כשלעצמו. הרב אליהו מתבטא לעיתים מזומנות בעניינים אקטואליים, בענייני בטחון ולוחמה בערבים ובעניינים הקשורים ליחסי יהודים ערבים. עמדותיו ככלל הן שערבים מהווים אויב, מסכנים את שלומם של היהודים ואת שלום ארץ ישראל, ומסכנים את בנות

ישראל ויש לסלקם מערים יהודיות ואף מהמדינה כולה ולכל הפחות לדאוג כי יחיו בהפרדה מלאה מהציבור היהודי.

לרב אליהו עשרות התבטאויות ברוח זאת מהעשור האחרון. בדו"ח זה נביא רק חלק מן הפרסומים מהשנה האחרונה. רוב האמירות של הרב אליהו שיובאו להלן כוללות מספר נושאים, לרבות מניעת דיור, תעסוקה ואמירות המבטאות את נחיתות העם הערבי. למען הנוחות יובאו כל פרסומיו של הרב אליהו תחת הכותרת "מניעת דיור", אף שכאמור הם כוללים עניינים נוספים.

באוקטובר 2010, ערך הרב שמואל אליהו "כנס חירום" בצפת שכותרתו "המלחמה השקטה - נלחמים בהתבוללות בעיר הקודש צפת". הכנס נערך במימונה של המועצה הדתית בצפת, ועיקרו היה קריאות נגד שילובם של ערבים בעיר ונגד הקמת בית ספר לרפואה בעיר, שימשוך אליו סטודנטים ערבים ועלול להביא להיווצרותם של קשרים בין יהודים וערבים ובעיקר בין יהודיות וערבים.

הכנס נערך על רקע קריאתם של 18 רבנים, ובראשם הרב אליהו, אשר זכתה לכינוי "מכתב הרבנים", שלא למכור או להשכיר דירה או חלקת אדמה בארץ ישראל לגוי: "ועוד רעה על רעה שהמוכר או המשכיר להם דירה באזור שגרים בו יהודים גורם נזק גדול לשכניו". הקריאה באה כדי למנוע מסטודנטים ערבים הלומדים בעיר לשכור דירות בזמן לימודיהם. עוד נאמר ב"מכתב הרבנים" כי המוכר או המשכיר דירה ללא יהודים גורם לירידת ערך של הדירות הסמוכות. בנוסף מסבירים הרבנים כי "דרך חייהם שונה מן היהודים, ומהם יש שצוררים לנו ויורדים לחיינו עד כדי סכנת נפשות". בסוף מכתבם מבקשים הרבנים: "על שכניו ומכריו של המוכר והמשכיר להתרות בו ולהזהירו ואחר כך רשות בידם לפרסמו ברבים, להתרחק ממנו, למנוע מסחר אתו, לא להעלותו לתורה וכדומה".

לאחר קיום הכנס ופרסום "מכתב הרבנים" ניהל הרב אליהו מערכה תקשורתית רחבה בה הוא מייחס כוונה כללית לכלל הערבים בישראל ואלו המתגוררים בגליל בפרט להשתלט על אדמות יהודיות. בין היתר, פרסם הרב אליהו מאמר פרי עטו בעיתון "הארץ" שכותרתו "ייהוד הגליל - זו ציונות" (מאמר מיום 9.11.2010). במאמר זה מטיף הרב אליהו שוב שלא להשכיר ולמכור דירות לערבים ומציין:

בתקופה האחרונה נשאלתי פעמים רבות בידי תושבי צפת, האם מותר למכור בית לערבי. השואלים גם סיפרו, כי הערבים מציעים מחירים הגבוהים ממחיר השוק בעשרות אלפי דולרים. אין להניח כי הערבים אינם סוחרים טובים; המסקנה הפשוטה היא, שאין פה מסחר תמים, אלא ניסיון השתלטות בעידוד גורמים עוינים. לגרום לצפת להיות כמו ערים אחרות שנהפכו לערביות או חצי ערביות.

יש עובדה שלא נעים לכתוב עליה: המנטליות וסגנון החיים של הערבים מבריחים את היהודים הגרים בשכונותם. היהודים אינם רוצים לגור בשכונות עם ערבים ויוצאים ממקומות שבהם נקנה בית בידי ערבי. כך נהפכו שכונות שלמות בעכו, ביפו ובלוד לשכונות ערביות. נצרת עילית וכרמיאל נאבקות על צביון - ערים שהוקמו במיוחד, בהחלטת ממשלה, על מנת לייחד את הגליל. אנחנו נלחמים שזה לא יקרה גם בצפת

פעולות הקניין והפלישה של הערבים הן צד אחד של המטבע. הצד השני הוא מניעת מכירה ליהודים. אצל הפלסטינים יורים במי שמוכר קרקע ליהודים. זה החוק הרשמי של "המתונים", אנשי

הרשות הפלסטינית. בתחומי מדינת ישראל הם נלחמים בדרכים אחרות בכל ערבי המעז למכור בית ליהודי. [ההדגשה הוספה]

מאמר זה מצטרף לראיונות⁴ שהעניק אליהו לכלי התקשורת בימים שקדמו לכך, בהם שב וקרא שלא להשכיר דירות לערבים בעיר צפת ובכל ישוב יהודי. הוא אף הודה כי הוא עצמו מתקשר לתושבים שידוע לו שמשכירים דירות לערבים ומנסה לשכנעם לחדול מכך. בהמשך הרחיב הרב אליהו את דבריו והתייחס למכלול אורח החיים של "הערבים" והצורך להפריד בין ערבים ליהודים. כך התבטא בראיון לעיתון סופשבוע של מעריב:

זו לא תופעה נקודתית, זו תופעה התנהגותית. אי אפשר לבוא לעיר תיירותית שקטה, אצילה, ולהרגיש בכפר ערבי. אם אתה אורח, תתנהג כמו אורח. אבל אם אתה רוצה להרגיש כמו בעל הבית, להכתיב סגנון, אז יש הלכה שאומרת שאסור להשכיר לך את הבית. ברגע שיש יותר משלושה ערבים בשכונה המשמעות ההלכתית היא שהיהודים מפנים להם את המרכז. יהודי לא צריך לברוח מהערבים. יהודי צריך להבריח את הערבים. מתנהלת פה מלחמה שקטה על קרקעות. בכסף סעודי. בשטרות אנטישמיים. המטרה היא לכבוש את הארץ, לייצר מצב שלא נוכל לחיות בה. לערבים יש סבלנות, אורך רוח. הם אומרים לעצמם, נכבוש לנו רחוב אחרי רחוב, שכונה אחרי שכונה, וננשל את היהודים מארצם. הדירות שהסטודנטים הערבים רוצים לקנות או להשכיר בצפת הן הביטוי למלחמה המתוחכמת הזו שמחליפה נשק בכסף.

...

כי הערבים מביאים לפה את הנורמות שלהם. מחקר של פרופסור מאוניברסיטת חיפה קובע שרוב האלימות בחברה הישראלית מגיעה מהערבים. במו עיניי ראיתי סטודנטים ערבים שבאו לצפת, יומיים היו פה וכבר התחילו עם בנות המדרשה. נערות צנועות שבאו ללמוד באווירה דתית נאלצו לעשות אחורה פנה ולברוח. **ברגע שאתה נותן לערבי מקום בתוכנו, לוקח לו חמש דקות להתחיל לעשות מה שהוא רוצה.** אם היה מעז להתנהג לבנות ערביות בכפר שלו כמו שהוא מתנהג אל היהודיות, היו זורקים אותו מכל המדרגות, שוחטים בכיכר העיר. רק אצלנו הערבים מרגישים חופשיים. **מבחינתם, הבנות שלנו הפקר. ולא רק בצפת. תשאלו את הסטודנטיות היהודיות שלומדות בהר הצופים איזה סיוט הן עוברות כל לילה.**

...

אני לא נגד ערבים. אני בעד חיזוק הבנות והמשפחה הדתית. גירוש הערבים מהשכונות היהודיות הוא חלק מהאסטרטגיה.

ערביי ישראל רוצים להשמיד ולנשל אותי מהארץ. לכן אני לא צריך לנהל איתם דיונים. רלוונטי מה הם אומרים? רלוונטי מה שאני יודע. יש להם אג'נדה מפורשת למחוק את מדינת ישראל היהודית.

...

יש לי הרבה חמלה לבני אדם, אפילו לבעלי חיים. אין בי שום חמלה לאויבים. ברגע שאדם בא ואומר לי בבית שלי, אתה אורח ואני בעל הבית, ברגע שאדם מסלף את ההיסטוריה, ברגע שאדם מתנהג בתוך העיר שלי כאילו זה הכפר שלו, ברגע שהוא מכריז שיש לו מטרה להפוך את אופיה של העיר צפת על פיו, אין לי שום חיוב לחמול עליו. להפך. ישו אמר, צריך לחמול גם על האויבים. אני לא עובד בסטנדרטים העקומים של ישו. הסטנדרטים שלי אומרים שמי שמרחם על אויבים הוא טיפש מטופש.

...

אצל הערבים מדובר בקודים אחרים, בנורמות אלימות שהפכו לאידאולוגיה. כמו שהגניבות החקלאיות אצל ערבים הן אידאולוגיה. כמו שסחיטת דמי חסות מהמשקים החקלאיים בנגב היא אידאולוגיה. לפני כמה חודשים העיתונאי הערבי הבכיר זוהיר אנדראוס, עורך העיתון 'מע-אל חדאת', כתב שכל מי שמוכר קרקע ליהודי גרוע יותר מאישה שבוגדת בבעלה. כי אישה פוגעת בכבוד המשפחה והמוכר ליהודי פוגע בכבודו של עם שלם. צריך לזכור שכשאומרים את המשפט 'אישה בוגדת לבעלה' זה שם קוד לרצח אכזרי. ברשות הפלסטינית למשל, מי שמוכר קרקע ליהודי מוצא להורג. חבר שלי קנה דירה בעיר העתיקה בירושלים. תפסו את הערבי שמכר לו את הבית, שפכו עליו בנוזן, הדליקו אש ושרפו אותו חיים.

...

התרבות הערבית אכזרית מאוד. בצפת, בפרעות תרפ"ט, ליד הרחוב שאני מתגורר בו, תפסו יהודים, תלו אותם מרגליהם על התקרה ושרפו את ראשם בפרימוס. גם היום זורקים בעזה אנשים מגגות, גוררים אותם עם ג'יפים במרכז העיר. ראינו מה קרה לחיילים היהודים שנקלעו בטעות לרמאללה. הציבור כולו, לא אדם בודד, עשה בהם ליניץ'. וזו רשות שיש לנו איתה הסכמי שלום. בתרפ"ט, השכנים הערבים שחיו עם היהודים בשלום בית ליד בית, חצר בתוך חצר, גדעו את ידיהם וכתרו את ראשם, שלא לדבר על אונס וביזה. זו התרבות של הערבים. אי אפשר להתווכח, או לעצום עיניים שרי מקובר-בליקוב "הרב אליהו: 'יהודי לא צריך לברוח מערבים'" **מעריב - סופשבוע** 19.11.2010

[ההדגשות אינן במקור]

מכתב הרבנים

בדצמבר 2010 חתמו עשרות רבני ערים על פסק הלכה האוסר על השכרת דירות לערבים. היוזמה נועדה, בין היתר, על מנת להשפיע על רשויות החוק שלא להעמיד לדין את הרב שמואל אליהו בגין קריאותיו הגזעניות, בתאנה כי עשרות רבני ערים המקבילים משכורת מהמדינה הצטרפו לקריאה. המחשבה הייתה כי עובדה זאת תבהיר ליועץ המשפטי לממשלה כי מדובר בעמדה הלכתית עקרונית וכי לא ניתן להשתמש באמצעים משפטיים או פליליים נגד רב כזה או אחר. על פסק ההלכה חתמו, בין היתר, רבני הערים הבאים: יוסף שיינין מאשדוד, משה הבלין מקריית גת, דוד וולפא מראשון לציון, אברהם מרגלית מכרמיאל, ציון צוברי מגדרה, שמואל דוד מעפולה, שמחה הכהן קוק מרחובות, עזריה בסיס מראש העין, יצחק יעקובוביץ' מהרצליה, ישעיהו מייטליס מנהריה, ישעיהו הרצל מנצרת עילית, דוד צדקה מפרדס חנה, עמרם אוחיון מאופקים.

הרב דומב ורבני בני ברק

בנובמבר 2010 פורסם בבני ברק פסק הלכה האוסר על השכרת דירות לאפריקנים.⁵ על פסק ההלכה חתומים שישה רבנים, ביניהם רבני שכונות וראשי ישיבות ואב בית הדין הרבני בתל אביב, הרב דב דומב. פסק ההלכה קובע באשר לאוכלוסיה האפריקנית המתגוררת בעיר בני ברק, כדלקמן:

5. יואב זיתון "רבנים בבני ברק: לא להשכיר דירות לאפריקנים" YNET 8.11.2010.

קול קורא בדבר הפריצה הנוראה אשר אנשים בעלי דירות משכירים דירותיהן לשוהים בלתי חוקיים וכדומה. הדבר גדל למימדים נוראיים וכיום המצב נורא ואיום, שבכל השכונה מסתובבים אותם אנשים, חלקם משועממים. הדבר גורם לא רק לטרדה בעלמא, אלא גם לדברים חמורים ביותר. כבר פנו אלינו כמה משפחות המבכים על ילדיהם ודי למבין... אותם המשכירים להם לוקחים על צווארם את האסונות הרוחניים שייצאו מזה.

הרב מנשה זליחה, רב שכונת פרדס כץ, בין החתומים על פסק ההלכה הסביר:

הפליטים הסודנים הפכו למטרד גדול עבור התושבים... צריך להבין שמדובר בשכונה בת 40 אלף תושבים, כך שאם זה היה שניים או שלושה סודנים, אז הם לא היו מורגשים. אבל מדובר כבר באלפים... זו סכנה רוחנית ופרדס כץ הפכה לסודן. זה מקלקל את רוחניות השכונה.

רב העיר מודיעין עילית - הרב מאיר קסלר

בדצמבר 2010 דווח בעיתונות⁶ שרב העיר מודיעין עילית שיגר מכתב רשמי לבעלי בתים בעיר לפיו: "על פי הוראת רבני העיר שליט"א, אין להשכיר מקום מגורים בשום פנים ואופן לעובדים זרים, ללא שום הוראת היתר. אשר על כן, עליך לפנות באופן מיידי את השוכרים מהמבנה שבבעלותך". כלומר, רב העיר, האחראי על שירותי הדת בעירו ומתן יעוץ וסיוע בתחומי הדת, דרש פינוי של תושבי עירו חפים מפשע אך ורק בשל היותם עובדים זרים.

ד. איסור קשר אישי בין יהודיות וערבים

הקו אותו התחיל הרב אליהו, המסמן בחורים ערבים כאילו הם משחרים לטרף ומבקשים לכרוך אחריהם בנות יהודיות, הפך לנושא מרכזי בהסתה הגזענית בשנה האחרונה. הטענה המושמעת היא כי בחורים ערבים מבקשים באופן מכוון לכבוש בחורות יהודיות וכי גורלה של מי שתתאהב בערבי נגזר לשמש שפחה למשפחתו, לסבול מכות ואיומים, וספק אם תוכל "להיחלץ".

מכתב הרבניות

בדצמבר 2010 הפיץ ארגון "להב"ה" ("למניעת התבוללות בארץ הקודש") מכתב, עליו חתומות עשרות נשות רבנים, אשר קורא לבנות יהודיות שלא לבוא במגע עם ערבים. בין השאר חתמו על המכתב הרבנית נצחיה יוסף, אשתו של הרב יעקב יוסף, הרבנית אסתר ליאור, אשתו של הרב דב ליאור מקרית ארבע, הרבנית שולמית מלמד מבית אלון והרבנית סטרנה דרוקמן מקרית מוצקין.

6. קובי נחשוני, "מודיעין עילית: הרב דורש פינוי שוכרים נוכרים", YNET, 28.12.2010.

יש לא מעט פועלים ערבים שמכנים את עצמם בשם עברי. יוסוף הופך ליוסי, סמיר הופך לסמי ועאבד הופך לעמי. הם מבקשים את קירבתך, מנסים למצוא חן בעינייך ונותנים לך את כל תשומת הלב שבעולם ... אלא שההתנהגות שלהם היא רק זמנית. ברגע שאת בידיים שלהם, בכפר שלהם, בשליטה שלהם הכול הופך להיות שונה ... החיים שלך לא יחזרו להיות כפי שהיו, ואת תשומת הלב שכל כך ביקשת לעצמך יחליפו קללות, מכות והשפלות. ... אל תצאי עם גויים, אל תעבדי במקומות שיש שם גויים ואל תעשי שירות לאומי ביחד עם גויים.

א. הדין החל על הסתה גזענית

הדין בישראל אוסר באופן מפורש על פרסום דברי הסתה גזענית. עבירת ההסתה לגזענות (סעיף 144(ב) לחוק העונשין, התשל"ז-1977) נחקקה במהלך שנות ה-80 על רקע גזענות עולה וגואה במדינת ישראל ותחושת הכנסת כי יש להתמודד עם הנושא, לראשונה, בחקיקה. באותה עת הוגשו הצעות חוק שונות, ביניהן הצעת חוק יסוד: הכנסת (תיקון מספר 12) התשמ"ה-1985, בה הובהר הצורך בחקיקה נגד פרסום דבר מתוך מטרה להסית לגזענות. בדברי ההסבר להצעת החוק נאמר: "תופעת הגזענות נוגדת את הערכים שעליהם מושתתת מדינת ישראל. במשך דורות היה העם היהודי קורבן להסתה גזענית ואך טבעי הוא שמדינת ישראל תילחם עד חרמה בתופעה זו".

השופט מצא הגדיר את המטרה של הוספת סעיף איסור פרסום הסתה לגזענות בע"פ 2831/95 **הרב עידו אלבה נ' מדינת ישראל**, פ"ד נ (5) 221 (להלן: "פרשת עידו אלבה"): "מהלכים אלה כווננו לתכלית אחת: לגונן על מדינת ישראל מפני הסכנות החמורות הגלומות בתפיסות רעיוניות אנטי-דמוקרטיות וגזעניות ולשמור על אופייה היהודי והדמוקרטי של המדינה".

בעקבות כל זאת נחקק סעיף 144ב לחוק העונשין המגדיר את עבירת ההסתה לגזענות:

(א) המפרסם דבר מתוך מטרה להסית לגזענות, דינו - מאסר חמש שנים.

(ב) לענין סעיף זה, אין נפקא מינה אם הפרסום הביא לגזענות או לא ואם היה בו אמת או לא.

סעיף 144א לחוק העונשין מגדיר גזענות כ-

רדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה, עוינות או אלימות, או גרימת מדנים כלפי ציבור או חלקים של

האוכלוסייה, והכל בשל צבע או השתייכות לגזע או למוצא לאומי-אתני.

לפיכך, פרסום מאמר, נשיאת נאום או הפצת מסרים בכתב או בעל פה, הכוללים תכנים גזעניים, אסורים במדינת ישראל ומהווים עבירה פלילית. עם זאת, העבירה דורשת שהמפרסם עושה זאת "במטרה להסית לגזענות". בפסיקה נקבע שהעבירה מתקיימת אם מי שמפרסם את דבר ההסתה מתכוון שהציבור יאמץ את העמדות המובאות על ידו, אולם אין צורך להוכיח שהפרסום הביא בפועל למעשים גזעניים כנגד הציבור שנגדו ההסתה.⁸

בצד האיסור על הפצת פרסום גזעני קיים חריג בנושא כתבי דת. סעיף קטן ב' לסעיף 144ג לחוק העונשין, קובע כי: "פרסום ציטוט מתוך כתבי דת וספרי תפילה, או שמירה על פולחן של דת, לא יראו אותם כעבירה לפי סעיף 144ב, ובלבד שלא נעשה מתוך מטרה להסית לגזענות".

7. ס' 34 לכד לחוק העונשין תשל"ז-1977 מגדיר מהו "פרסום": "כתב, דבר דפוס, חומר מחשב, או כל מוצג חזותי אחר וכן כל אמצעי שמיעתי העשויים להעלות מלים או רעיונות, בין לבדם ובין בעזרת אמצעי כלשהו".

8. בפרשת עידו אלבה קבע השופט מצא כי המודעות הנדרשת מצד המפרסם היא לאפשרות שהציבור שיקבל את הפרסום יוסת לגזענות: "אפשרות הגרימה לתוצאות המעשה, המחייבת מודעות של המפרסם, אינה מתייחסת לפגיעה אפשרית בציבור שכנגדו מסית הפרסום, אלא רק לאפשרות שהציבור שיקבל את הפרסום יוסת בעטיו לגזענות" בע"פ 2831/95 **הרב עידו אלבה נ' מדינת ישראל**, פ"ד נ (5) 221, פסקה 18. בהמשך מבהיר השופט מצא שלעניין הכוונה המיוחדת שנדרשת בעבירה, כוונה להסית לגזענות, חלה הלכת הצפיות. כלומר, די בכך שהמפרסם היה מודע לתוצאה הסבירה של מעשיו. יצוין כי בפרשת אלבה לא הייתה הסכמה בין השופטים בעניין תחולת הלכת הצפיות על עבירת ההסתה לגזענות, אך נקבע כי היסוד הנפשי הרגיל של מודעות מתקיים. לניתוח מפורט של פסק הדין בפרשת אלבה ותחולת הלכת הצפיות ראו: מ. קרמיצר, "פרשת אלבה: בירור הלכות הסתה לגזענות" **משפטים** ל' 105, 126 (תשנ"ט).

בפרשת עידו אלבה נדון פרסום הלכתי של הרב עדו אלבה שנקרא "הלכות הריגת גוי". בפסק דין זה - פסק הדין המנחה בעבירת ההסתה לגזענות - נקבעה הדרך לפרש את החריג לכתבי דת. החיבור הגזעני שעמד בבסיס פסק הדין הורכב מציטוטים מן המקורות שהובאו בסדר מסוים ותוך ניתוח שנבנה על מנת להביא למסקנות בדבר הלגיטימיות של הריגת גוי. באותו עניין בחן בית המשפט הנכבד את הדברים באופן מדוקדק והגיע למסקנות הבאות:

- 1** אין די בכך שמדובר בחיבור בעל אופי של מחקר בהלכות פוסקים אלא יש להסתכל על התוכן עצמו. באותו מקרה נקבע שהדברים אוצרים עוינות, איבה ומעשי אלימות כלפי לא יהודים;
 - 2** יש לבחון מהו המסר שמנסה המפרסם להעביר ומהו המניע לפרסום או לחיבור המאמר;
 - 3** העובדה שהמחבר מביא את הציטוטים מן המקורות כרקע וביסוס למסקנות שהן שלו תעיד על כוונה להסית לגזענות;
 - 4** יש לבחון האם החיבור מנסה להעביר מסר אקטואלי, להבדיל מעניין תיאורטי המנותק מהקשר הימים האלה. מאפיין ייחודי נוסף של עבירת ההסתה לגזענות הוא שהסמכות להגשת כתב אישום הינה של היועץ המשפטי לממשלה עצמו. בעבירות "רגילות" מוסמכים בעלי תפקידים שונים בפרקליטות המדינה ובמשטרה להגיש כתבי אישום, אך בעבירות הנוגעות לביטוי הסמכות מוגבלת ליועץ המשפטי לממשלה. הגבלת הגורם המוסמך להגשת כתב אישום נועדה להגביל את כמות כתבי האישום ולוודא שלא נעשה שימוש מופרז בחקירה ובהעמדה לדין על עבירות ביטוי, כדי שלא ליצור אפקט מרסן על חופש הביטוי בשל החשש מהליכי סרק פליליים. אם לא די בכך שעצם ההחלטה על הגשת כתב אישום צריכה להתקבל על ידי היועץ המשפטי לממשלה עצמו - דבר שבהכרח גורם להתמשכות ההליך בשל העומס שמוטל על היועץ - גם ההחלטה על פתיחת חקירה פלילית מתקבלת על ידי היועץ עצמו או על דעתו. הטיפול המעשי בעבירות ההסתה מרוכז בידי פרקליט בכיר בפרקליטות המדינה. גם ריכוז זה גורם ליצירת צוואר בקבוק, שבצד ההבטחה להתמקצעות גורם לעומס נוסף על המערכת.
- התוצאה בפועל הינה שתיקי הסתה לגזענות מטופלים משך זמן ארוך מאוד בידי מערכת אכיפת החוק. הדבר נכון שבעתיים לגבי חשדות להסתה גזענית של רבנים: על פי הנתונים שאספנו עשויים לעבור בין חודש ל-16 חודשים (!) עד שמתקבלת החלטה על פתיחת חקירה משטרתית; ובין שנה עד מספר שנים מהחלטה על פתיחת חקירה ועד החלטה על העמדה לדין או סגירת התיק. דומה שעומס העבודה בלבד אינו יכול להסביר את משכי הזמן הארוכים הללו לקבלת החלטות בתיקים שאינם מורכבים מבחינה עובדתית כלל. ניתן לשער, שהיות החשודים רבנים משפיעה וגורמת לזהירות ואף הססנות בקבלת החלטות בנושא זה. במצב דברים זה, בו עוברים חודשים ושנים עד נקיטת פעולה כלשהי, למעשה לא ניתנת תגובה הולמת וסבירה להפרות דין בתחום ההסתה. במקרים רבים התיקים נסגרים מסיבות תמוהות, והסתה גזענית, בפרט של רבנים, נותרת בלא תגובה חוקית ובלא אכיפת הדין הפלילי.

ב. היעדר טיפול משמעותי כנגד רבנים

ביטוי חמור נוסף לאוזלת ידה של מערכת אכיפת החוק בטיפול בעבירות הסתה של רבנים, הינו היעדר כל טיפול ברמה המשמעותית כנגד רבנים המוגדרים כעובדי ציבור, מבצעים תפקיד ציבורי ומקבלים את שכרם

מהקופה הציבורית. על אף תלונות חוזרות ונשנות לשר המשפטים, האחראי על הפעלת דין משמעתי כנגד רבני עיר, לא ננקטו מעולם כל הליכים משמעתיים כנגד רב כלשהו בשל התבטאות גזענית, אף במקרים של התבטאויות חוזרות ונשנות.

רבנים עובדי ציבור נחלקים לשני סוגים עיקריים⁹: רבני עיר ורבני שכונה (רבנים המועסקים על ידי המועצה הדתית). למרבה הפלא, לרבני שכונה לא קיים כל דין משמעתי! הדבר נובע ממחדל מתמשך של הממשלה אשר נמנעת משך כארבעה עשורים, מאז חקיקת חוק שירותי הדת היהודיים [נוסח משולב], תשל"א-1971, מהחלת הוראות הדין המשמעתי של עובדי מדינה (או כל דין משמעתי אחר) על עובדי המועצות הדתיות.¹⁰ לפיכך, רבנים המועסקים על ידי המועצה הדתית, כגון רבני שכונות, אינם כפופים לכל סנקציה משמעטית. שיפוט משמעתי של רבני עיר מוסדר בסעיף 12א לחוק שירותי הדת היהודיים. סעיף זה מסמיך את שר הדתות¹¹ להגיש לבית הדין המשמעתי, אשר חבריו מונו על ידי מועצת הרבנות הראשית, קובלנה על רב עיר במקרים הבאים:

1 הרב נהג שלא כהלכה במילוי תפקידו;

2 הרב התנהג באופן שאינו הולם את מעמדו של רב בישראל;

3 הרב הורשע בעבירה שבנסיבות העניין יש בה משום קלון.

ניתן לראות כי שני המקרים הראשונים המסמיכים את השר להגיש קובלנה לבית הדין המשמעתי הנם רחבים ועמומים, כאשר הכוונה הברורה היא לחלוש על מגוון רחב של התנהגויות או מעשים שאינם נאותים לרב המכהן כרב עיר, תפקיד ציבורי מהמעלה הראשונה.

ראוי להבהיר שמערכת הדינים המשמעתיים החלה על עובדי מדינה ועובדי רשויות מקומיות מתקיימת לצד מערכת הדינים של המשפט הפלילי. מטרתם של הדינים המשמעתיים היא להבטיח את טוהר השירות הציבורי והמשרתים בו ולקיים פעילות תקינה של המינהל הציבורי, משמעת וסדרי מינהל תקינים. תכליתו של הדין המשמעתי היא להבטיח את תפקודו התקין של השירות הציבורי, תדמיתו ואמון הציבור בו. עמד על כך השופט י' זמיר:

עיקר התכלית של הדין המשמעתי הוא הגנה על השירות הציבורי. הצורך בהגנה על השירות הציבורי אינו בא לידי ביטוי מלא בהליך הפלילי. גם אם בהליך הפלילי נגזר על עובד הציבור עונש של קנס, מאסר או עונש אחר, עדיין יש צורך לברר אם ראוי לנקוט נגדו גם הליך משמעתי: האם ראוי שאותו עובד ציבור יישאר בתפקידו, או שמא ראוי להעבירו לתפקיד אחר, או להורידו בדרגה, או אף לפטרו מן השירות, וזאת כדי למנוע פגיעה נוספת של אותו עובד בשירות הציבורי, או כדי להגן על תדמית השירות ועל אמון הציבור, וכן כדי לשרש תופעות פסולות בשירות הציבורי ולהרתיע עובדי ציבור אחרים מהתנהגות שאינה הולמת את השירות (עש"מ 1928/00 מדינת ישראל נ' ברוכין, פ"ד נד(3) 694, 705; להלן: "פרשת ברוכין").

⁹ בנוסף לשני סוגים אלה ישנם הרבנים הראשיים המוגדרים כעובדי מדינה. כמו כן קיימים רבנים המועסקים בתפקידים שונים בשירות המדינה או הרשויות המקומיות, אך לא נעסוק בהם בדו"ח זה הן מפני שלא קיימים למיטב ידיעתנו מקרים של הסתה על ידי בעלי תפקידים אלו (למעט הסתה של חברי כנסת שהם רבנים), והן מפני שאין הם משמשים בתפקיד רב.

¹⁰ סעיף 13(ג) לחוק שירותי הדת היהודיים קובע כי הממשלה רשאית להורות כי "הוראות חוק שירותי הדת המדינה (משמעת), תשכ"ג-1963, והתקנות על פיו, יחולו, כולן או מקצתן, על עובדי המועצות הדתיות, בשינויים הנראים דרושים להתאמת ההוראות למבנה המועצות". כאמור, החלטה שכזו מעולם לא התקבלה ולכן עובדי המועצות הדתיות מצויים מחוץ לגדריו של הדין המשמעתי. המרכז הרפורמי לדת ומדינה (אז המרכז לפלורליזם יהודי) הגיש בשנת 2008 עתירה לבג"ץ על עניין זה ולאחרונה הוציא בג"ץ צו על תנאי המחייב את המדינה לנמק מדוע לא תחיל את הוראות המשמעת של עובדי המדינה על עובדי המועצות הדתיות (בג"ץ 2959/08).

¹¹ בשנת 2005 הועברה סמכות זו לשר המשפטים.

הדין הפלילי אינו מיייתר את הצורך בדין משמעתי שכן בבסיס שתי מערכות דינים אלה עומדות תכליות שונות וישנה השיבות בהתקיימן בו בעת, זו לצד זו. בבסיס הדין הפלילי עומד אינטרס הציבור בענישה על מעשים אסורים ובהרתעה, בעוד בבסיס ההליך המשמעתי עומד האינטרס של הגנה על השירות הציבורי שיהיה נקי, אמין וחסר פניות כלפי כלל תושבי ואזרחי המדינה. לעיתים אין הצדקה להשתמש בדין הפלילי, בין אם משום שמדובר במעשים שאינם עולים כדי עבירות פליליות, בין אם משום שמדובר בקשיים ראיייתיים כאלה ואחרים, ובין אם משיקולי מדיניות שונים. במצב דברים שכזה הדבר מחייב בחינה נפרדת האם יש צורך והצדקה לנקוט בהליך משמעתי.

עקרונות בסיסיים אלה, המנחים את שקול הדעת בעניין הפעלת דין משמעתי, אינם באים לידי ביטוי כלל בפעולת שרי המשפטים לדורותיהם בעניינם של רבנים הנחשדים בהסתה גזענית. בעניינם של רבנים אלה לא מתקיימת כל בדיקה נפרדת של המקרים במישור המשמעתי אלא הדברים נבדקים על ידי הגורמים הבודקים זאת בהיבט הפלילי. בכל המקרים של רבנים עובדי ציבור אשר נחשדו בהסתה לגזענות לא נפתחה חקירה משמעטית נפרדת ולא הוחלט על הגשת קובלנה משמעטית. העמדה המוצהרת של כל שרי המשפטים, שנדרשו לתלונות על רבנים בנושאי הסתה, הינה שבהיעדר הליך פלילי אין גם הצדקה להליך משמעתי. כלומר, מרגע שהוחלט מטעמים של הדין הפלילי שלא לפתוח בהליך פלילי - וזהו רובם המוחלט של המקרים - נסגרת גם התלונה המשמעטית. זאת למרות שהטעמים בבסיסם כל אחד מההליכים, המשמעתי והפלילי, הנם שונים ודורשים, לכל הפחות, הפעלת שקול דעת שונה במסגרת הליך מנהלי נפרד.

שרי המשפטים לדורותיהם, אינם עונים כלל על התלונות המשמעטיות, ולכן אין אפשרות לדעת בכל מקרה ומקרה מדוע נסגר התיק. מהמקרים המועטים שבהם כן נתקבלה תשובה, ואף זאת רק לאחר תזכורות חוזרות ונשנות בהן התבקשה תשובה מפורשת בנושא המשמעתי, ניתן ללמוד על העמדה הבאה: לשיטת משרד המשפטים ההליך הפלילי "גובר" בכל מקרה. לפיכך, השר אינו מוכן לקיים כלל חקירה או בחינה של ההיבטים המשמעתיים טרם מסתיים ההליך הפלילי. יובהר כי במרבית המקרים מדובר בבחינה ראשונית בלבד האם בכלל לפתוח בחקירה פלילית, אך כל עוד לא מסתיימת בחינה זו, אין התייחסות להליך המשמעתי.¹² לאחר מכן כאמור, בכל המקרים שבהם נסגר התיק הפלילי, נסגר אוטומטית גם העניין המשמעתי. גם במקרים בהם הייתה העמדה לדין פלילי לא ננקט כל הליך משמעתי, אף אם התיק הפלילי בוטל במהלך הדרך.¹³

הכשל כאן ברור לעין: היעדר קיום תשתית (ראיייתית או אחרת) לניהול הליך פלילי אינה משליכה כלל על השאלה האם מוצדק לפתוח בהליך משמעתי. כזכור, גם אם מבחינה פלילית, למשל, הוחלט שאין ראיות מספיקות לכוונה להסתה לגזענות, עדיין יש לשקול, במסגרת הליך משמעתי, האם ראוי ונכון שרוב יתבטא באופן שלילי כנגד אוכלוסיה רחבה של אזרחים שומרים חוק.

שיקול נוסף שלא נלקח בחשבון על ידי מערכת אכיפת החוק ושר המשפטים, הוא גיוון כלי האכיפה בתחום ההסתה. למדינה עומד כלי נוסף להתמודדות עם הסתה גזענית, שהוא פחות חריף מהדין הפלילי (העונש בגין

12. דוגמא מובהקת לכך היא המקרה של הרב שמואל אליהו, אשר חיבר והפיץ את "מכתב הרבנים" ובמקביל להפצתו קיים מספר ראיונות ארוכים בכלי תקשורת מרכזיים בהם חזר על המסרים שבמכתב. כל התלונות המשמעטיות כנגד הרב אליהו לא נענו כלל. בשנת 2010 הגיש המרכז הרפורמי לדת ומדינה (או המרכז לפלורליזם יהודי) עתירה לבג"ץ (9290/10) כנגד שר המשפטים על כך שאינו נוקט בהליכים כלשהם כנגד הרב אליהו. בתשובתו לבית המשפט השיב השר כי אין בכונתו לעשות דבר כל עוד נבחנים ההיבטים הפליליים של העניין. בעת הגשת תשובת השר עברו למעלה מ-3 חודשים מיום הגשת התלונה הראשונה וטרם הוחלט על פתיחת חקירה פלילית. נכון למועד פרסום דו"ח זה, עברה כבר כשנה מאז הגשת התלונות, וטרם התקבלה החלטה ראשונית בדבר פתיחת חקירה פלילית בעניין.

13. כך היה במקרה של הרב שמואל אליהו, נגדו הוגש כתב אישום בגין 3 מקרים של הסתה גזענית (ת"פ שלום - ירושלים 1337/06). לאחר הגשת כתב האישום נגד הרב נסגר התיק הפלילי בשל הסדר אליו הגיע הנאשם עם התביעה לפיו הוא יפרסם "הבהרה" פומבית בדבר כוונתו "האמתית" מאחורי אמירותיו. בעקבות סגירת התיק הפלילי נסגרו גם כל התלונות המשמעטיות כנגד הרב אליהו בנימוק שלאור ההסדר אליו הגיע עם התביעה הוחלט שלא להגיש קובלנה משמעטית.

עבירה משמעתית הנו לכל היותר אבדן משרה (ציבורית). לפיכך, יתכנו מקרים רבים בהם צריכה להיות דווקא עדיפות להשתמש בכלי זה, המבטא את שאט הנפש הציבורית הערכית מהתבטאויות המלבות איבה והפליה מכס המשרה הציבורית, וזאת בלא הפעלת הכלי החריף של כתב אישום פלילי על כל הכרוך בכך. דחיית הטיפול המשמעותי עד לאחר סיום כלל ההליכים הפליליים, גורמת לכך שאין כל מענה מהיר, ב"זמן אמיתי" למעשי הסתה. נוצר מצב בעייתי של שתיקת מערכת אכיפת החוק כולה, דבר היוצר מצג של מתן לגיטימציה לדברים ואיתות שניתן להמשיך ולפרסם דברים דומים. אף אם במישור הפלילי מוחלט בסופו של דבר שלא להעמיד לדין, היעדר נקיטה בהליך משמעותי מסמנת באופן ברור שהתנהגות זאת מקובלת וראויה לרב המכהן בתפקיד ציבורי. מצב זה של "הכול או לא כלום" גורם לכך שברוב רובם של המקרים הציבור נאלץ להסתפק ב"לא כלום". אין שום פעולה כנגד רב שהסית לגזענות - לא פלילית ולא משמעותית. הרב נותר בתפקידו, ממשיך לקבל את משכורתו, והציבור הוא שמשלם את מחיר המתרחות והעוינות שמתפתחת בין שתי האוכלוסיות.

ג. חופש הביטוי ואיסור הסתה

האינטרס העיקרי כנגד מיצוי הדין בנושא הסתה גזענית הינו חופש הביטוי. עניין זה מצוי בדיון ציבורי ואקדמי ארוך שנים.¹⁴ חופש הביטוי הנו אחת מזכויותיו הבסיסיות של כל אדם בישראל, והוא בעל חשיבות מרכזית כאשר מדובר באישיות ציבורית שהתבטאות פומבית היא דרכה להגיע לקהל התומכים והמאמינים. אולם, ספק אם ניתן בשם חופש הביטוי לבטל את האיסור על הסתה לגזענות. הביטוי הגזעני מקדם תפישת עולם וסולם ערכים לפיו יש בני אדם נעלים וטובים יותר מאחרים. דבר זה מנוגד לחלוטין לתפישת העולם הדמוקרטית עליה מבוסס עקרון חופש הביטוי. כנסת ישראל חיוותה דעתה בדילמה זאת והכריעה שיש צורך באיסור על ביטוי שמטרתו היא הפצת גזענות. משעה שקיים איסור זה, נראה שחובת מערכת אכיפת החוק לאוכפו.

14. בעניין זה ראו: David Kretzmer, *Freedom of Speech and Racism*, 8 CARDOZO L. REV. 445, 458 (1986-1987) כפי שמצוטט בע"פ 6696/96 **כהנא בנימין נ' מדינת ישראל**, פ"ד נב(1), 573, 535 וכן דבריו של כבוד השופט מצא שם, עמ' 579-580, ודבריו בפרשת אלבה בעמ' 267-268, פסקה 24: "הנני סבור, כי הביטוי הגזעני אינו נמנה עם צורות הביטוי הפוגעניות, המרגיזות או המקוממות, שעל חברה חופשית להשלים עם קיומן, חרף סלידתה מפניהן. הביטוי הגזעני הוא חריג. הוא מצוי מחוץ לגדריה של תפיסת העולם הדמוקרטית ושערי חופש הביטוי נעולים בפניו". בפרשת אלבה היה הנשיא ברק בדעה שגם ביטוי גזעני כלול בחופש הביטוי, אלא שהפגיעה בו בעבירת ההסתה לגזענות היא להכלית ראויה (ראו פרשת אלבה, עמ' 290-291).

אכיפת החוק בעבירות הסתה גזענית של רבנים - הלכה למעשה

בחינת פעילות מערכת אכיפת החוק בתחום ההסתה הגזענית מעלה מספר מסקנות ברורות. ראשית, קיימת בחינה זהירה ודקדקנית של כל תלונה ותלונה, והטיפול בנושא מתאפיין בהתמשכות רבה של ההליכים. שנית, קיימת מגמה להמעיט בחקירות של תלונות בגין הסתה גזענית, וכאשר נפתחת חקירה, המגמה הבולטת הינה לסגור את התיק ללא העמדה לדין. כאמור, מאפיין זה בולט במיוחד בעבירות של הסתה גזענית המתיימרות להתבסס על ההלכה או מגיעות מגורמים רבניים. שלישית, הסיבות לאי חקירה ולאי העמדה לדין במקרה שהתבצעה חקירה הינן במרבית המקרים מדיניות מרוסנת של העמדה לדין בגין עבירות ביטוי. יישום מדיניות זו על אירועי הסתה לגזענות מביא לפרשנות מצמצמת מאוד של יסודות העבירה ולכן ברובם המוחלט של המקרים נקבע שאין תשתית להגשת כתב אישום.

מנתונים שאסף המרכז הרפורמי לדת ומדינה בשנים האחרונות עולה, שתלונות רבות על הסתה גזענית של רבנים (או הסתה גזענית המבוססת כביכול על ההלכה או מטעמי דת - להלן: "**הסתה רבנית**") - אינן נחקרות כלל. מתוך 48 תלונות שהוגשו, לידיעת המרכז, בתחום זה של הסתה רבנית בין 2002 לבין אוגוסט 2011, ב-18 תלונות בלבד, שהן 37.5%, נפתחה חקירה פלילית על ידי המשטרה. יתר התלונות נסגרו עוד בטרם נפתחה חקירה (15 תיקים שהם 31.25%) או שלא ניתן לדעת מה ארע בעניינן שכן לא נתקבלה תשובה על התלונה (15, שהם 31.25%). לצורך דו"ח זה נתייחס למקרים בהם לא נתקבלה כל תשובה כמקרים בהם לא נפתחה חקירה פלילית. כלומר, בסך הכול ב-62.5% מהתלונות בגין הסתה רבנית לא נפתחה כלל חקירה משטרתית. מתוך כלל המקרים בהם **נפתחה** חקירה משטרתית בתחום ההסתה הרבנית, 4 תיקים, שהם 22.22%, נסגרו לאחר החקירה. ב-9 מקרים (50%) טרם נתקבלה החלטה, ומדובר במקרים שנפתחו החל משנת 2008 ואילך. מתן תיקים אלו, למיטב ידיעתנו, ב-6 תיקים לא הסתיימה החקירה והיא מוסיפה להתנהל, ואילו ב-3 מקרים לא ידוע מה קרה. יש להניח שתיקים אלה נסגרו לאור הזמן הרב שחלף והעובדה שהרשות הרלוונטית לא יכלה לענות על השאלה מה קרה בעניינן של תלונות אלה.

רק ב-5 מקרים¹⁵ של הסתה רבנית, שהם 27.77% מכלל המקרים בחקירה משטרתית, הועמד אדם לדין פלילי. מתוכם, ב-4 מקרים כתב האישום נמחק או נמשך בחזרה בגין "התנצלות" שנתן אותו רב.¹⁶ במקרה אחד בלבד התיק התברר עד תומו והרבנים הורשעו בהסתה גזענית.¹⁷ לסיכום, מבין 48 התלונות על הסתה רבנית משנת 2002 עד אוגוסט 2011 רק כנגד 4 רבנים (חמישה מקרים) הוגש כתב אישום ומתוך כתבי אישום אלה רק רב אחד הורשע ונגזר עליו עונש (הרב השני הודה ונקבע כי

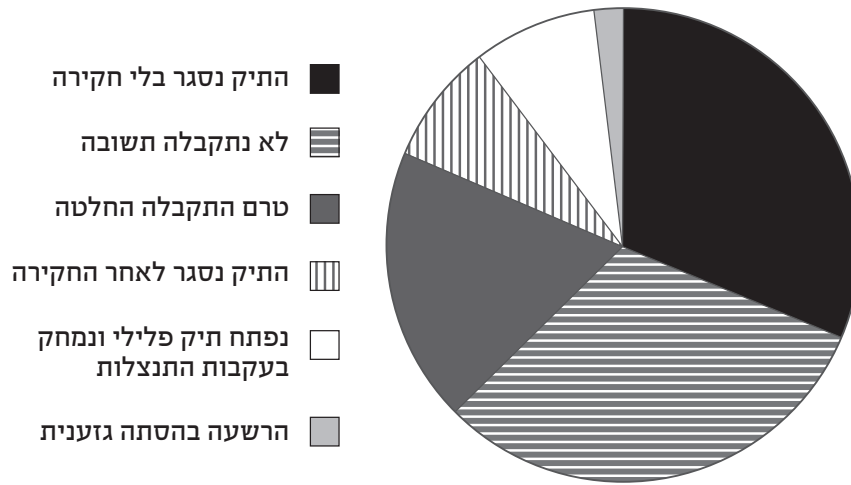
¹⁵ יצוין, שאף שמדובר ב-5 מקרים שונים, 3 מהם כוללים בכתב אישום אחד שהוגש כנגד הרב שמואל אליהו. כלומר, מדובר למעשה ב-3 רבנים בלבד נגדם הוגש כתב אישום.

¹⁶ 3 אישומים כנגד הרב שמואל אליהו בת"פ (שלום י-ם) 1337/06; אישום אחד כנגד הרב יצחק גינזבורג בגין כתיבת הפרסום "טיפול שורש", ת"פ (שלום י-ם) 3297/03.

¹⁷ עניינם של הרבנים יצחק ודוד בצרי: הרבנים הודו בעבירה של פרסום הסתה לגזענות, בגין דרשה שנשאו נגד ערבים בכנס שנערך בשכונת פת בירושלים, שמטרתו הייתה מניעת הקמת בית ספר דו לשוני ליהודים וערבים בשכונה. בין הדברים שנאמרו על ידם: "הערבים הם עם חמור. הם פגעו רע, שטן רע. נגע רע. נשאלת השאלה למה לא ברא אותם אלוהים הולכים על ארבע? שכן חמורים הם. ובכן, התשובה היא שהם צריכים לבנות ולנקות. אבל חייבים הם להבין שהם חמורים." וכן נאמר: "הערבים הם חמורים ובהמות. נחותים הם. מה הם רוצים? לקחת את הבנות שלנו. אומרים עלינו שאנו גזענים. ובכן, הם הרשעים, הם האכזרים. ניחנים הם בזוהמה של נחש. יש טהור ויש טמא והם הטמא." מתוך: שלמה צנוה, 02net (ירושלים ברשת) 09.01.06.

ביצע את העבירה ללא הרשעה בשל גילו המתקדם).

הנתונים בנוגע להליכי החקירה וההליכים הפליליים שננקטו כנגד הסתה רבנית מרוכזים בגרף הבא:

אף שאין בידינו נתונים מלאים, סקירת פסקי הדין הנמצאים במאגרים המשפטיים מעלה, כי בכל הנוגע להתבטאויות אסורות קיימת אכיפה משמעותית יותר של הדין הפלילי כאשר אין מדובר ברבנים. המרכז הרפורמי לדת ומדינה ערך בדיקה של תיקים אשר הגיעו לבית המשפט בין התקופה הסמוכה לרצח רבין עד היום בגין עבירות של הסתה לגזענות לפי סעיף 144ב לחוק העונשין; הסתה לאלימות לפי סעיף 144ד לחוק העונשין; המרדה לפי סעיף 136 לחוק העונשין; ותמיכה בארגון טרור לפי סעיף 4 לפקודת מניעת טרור. מבדיקה זאת עולה כי ב-39 תיקים לפחות הוגשו כתבי אישום. 19 אישומים הוגשו בגין הסתה לגזענות; 10 אישומים בגין הסתה לאלימות; 4 אישומים בגין המרדה; ו-20 אישומים בגין תמיכה בארגון טרור.

באשר לעבירות הסתה לגזענות, ההעמדה לדין הייתה בגין התבטאויות כגון "מוות לערבים"¹⁸, "כהנא צדק!, יגורשו הערבים"¹⁹, ו-"אין ערבים אין פיגועים"²⁰. לצד התבטאויות אלו היו גם טקסטים מורכבים יותר, המבטאים השקפת עולם מנומקת, שהביאו להעמדה לדין: "כשהגליל, המשולש, יפו, חיפה, נצרת והנגב בווערים...; כשכולם מבינים שחברי הכנסת הערבים הם גיס חמישי...; כשלאף מנהיג אין פתרון לבעיה הערבית...; נזכור את הרב מאיר כהנא הי"ד שהתריע כבר לפני 25 שנה מפני פצצת הזמן הערבית שבתוכנו, שקבע חד משמעית שיש רק פתרון אחד - ערבים החוצה..."²¹. "בהיות הרחוב הערבי כולו תומך במעשי התאבדות, הרי שכולם שותפים לעניין זה, ואם לא יימלאו אחר האולטימטום לצאת מפה, על רכושם, כשהם חיים, יש פשוט להוריד עליהם מטוסים ולהפציץ אותם ולשמור על הארץ שלנו."²²

חלק מההתבטאויות הללו - אשר הביאו לכתב אישום כנגד אומריהן - דומות במסריהן ובתוכנן להתבטאויות רבנים, שלא הועמדו לדין. בנוסף יש לשים לב שחלק ניכר מהמקרים הללו הם של אנשים צעירים שעשו מעשה חד פעמי (כגון קריאת "מוות לערבים" באצטדיון כדורגל). מערכת אכיפת החוק ממצה את הדין עם

18. ת"פ (י-ם) 3709/02 **מדינת ישראל נ' יוסף כהן**, נבו (2004); ת"פ (י-ם) 3769/03 **מדינת ישראל נ' שמואל טחן**, פ"מ תשס"ד (3) 713 (2005); ע"פ (י-ם) 2065/08 **איתמר בן גביר נ' מדינת ישראל**, נבו (2008).

19. ת"פ (כ"ט) 2110/03 **מדינת ישראל נ' חיים פנירי**, נבו (2005).

20. ת"פ (י-ם) 3855/02 **מדינת ישראל נ' אהרון ירמיהו**, נבו (2003); ת"פ (י-ם) 3360/02 **מדינת ישראל נ' דוד העברי**, נבו (2004); ת"פ (י-ם) 4066/07 **מדינת ישראל נ' נריה אופן**, נבו (2009); ע"פ **בן גביר**, לעיל ה"ש 17; ת"פ פנירי, שם.

21. ע"פ בן גביר, לעיל ה"ש 17.

22. ת"פ (י-ם) 4437/06 **מדינת ישראל נ' אלישבע פדרמן**, נבו (2008).

נאשמים אלה, שאין להם כל מעמד או השפעה ציבורית, אך נמנעת ממיצוי הדין עם רבנים שמטבע תפקידם יש להם השפעה רבה על ציבור לא מבוטל.

גם **משך הטיפול** במקרים של הסתה רבנית הינו יוצא דופן. מספר החודשים הממוצע מיום הגשת התלונה ועד לקבלת החלטה על פתיחת חקירה משטרתית הינו 6 חודשים (עבור תלונות בתחום ההסתה הרבנית בין השנים 2002 - 2011). הממוצע כולל תיקים בהם ההחלטה אם לפתוח בחקירה משטרתית ארכה 16 חודשים, 14 חודשים, 9 חודשים, ובמספר מקרים 8 חודשים.

מבין התיקים שהועברו לחקירה משטרתית, אורך הזמן הממוצע, בין פתיחת החקירה ועד שנתקבלה החלטה כלשהי (החלטה על סגירת תיק או החלטה על הגשת כתב אישום) הינו 20 חודשים (עבור תיקים כאמור בין השנים 2002 - 2011). תיקים בהם הוחלט על סגירה ארכו זמן רב יותר: בממוצע 23.5 חודשים (בין 7 חודשים ל-37 חודשים) בין פתיחת החקירה לסגירתה. מקרים בהם הוחלט על הגשת כתב אישום ארכו זמן ממושך פחות: 15 חודשים בממוצע (בין 12 חודשים ל-17 חודשים).

מבין התיקים שעדיין נמצאים בחקירה משטרתית, מעניין לציין את אורך החקירה: 5 תיקים שנפתחו בשנת 2008 עדיין פתוחים והחקירה בעניינם טרם הסתיימה. בעניין הספר "תורת המלך", החקירה נפתחה לפני חודש אוגוסט 2010 ואף היא טרם הסתיימה (15 חודשים נכון להיום). לשם השוואה, החלטה בנוגע לתלונה על ביטוי גזעני של השדרן גבי גזית התקבלה בתוך ימים ספורים בלבד.²³

הנימוקים לסגירת התיקים נחלקים לכמה סוגים: היעדר כוונה להסית לגזענות, כלומר היעדר יסוד נפשי מספיק; אי עמידה בהגדרת "גזענות" על פי החוק; לא ברור מה הנימוק לסגירת התיק.

אשר ליסוד הנפשי, עבירת ההסתה לגזענות דורשת יסוד נפשי מיוחד של "כוונה להסית לגזענות" ואין די בכוונה "רגילה" בדין הפלילי, שהיא כוונה לביצוע המעשה - במקרה זה - כוונה לפרסם את התוכן עצמו. משום שנדרש להוכיח כוונה לפרסם פרסום גזעני דווקא, במקרים רבים מאוד נסגרים התיקים בטענה שהסיבה לפרסום לא הייתה על מנת להסית לגזענות אלא סיבה אחרת. ב-10 מקרים, שהם 20.8% מבין המקרים עליהם הוגשה תלונה, נסגר התיק (בין לפני ובין אחרי חקירה משטרתית) מנימוק של היעדר כוונה להסית לגזענות. מקרים בולטים בקבוצה זאת הם מקרים של פרסום קריאות נגד אירועים משותפים או התרועעות של יהודים וערבים. אף שלשון הכרוזים או הקריאות היא בוטה מאוד ומזהירה מפני כל קשר עסקי או חברתי עם ערבים, הנימוק לסגירת תיקים אלה הינו שלא נמצאה כוונה להסית לגזענות אלא למנוע התבוללות. כלומר, לשיטת היועץ המשפטי לממשלה, מכיוון שלמניע המקורי של הפצת קריאה שתוביל לאיבה ועוינות בין חלקי האוכלוסייה (חלק מהגדרת הגזענות על פי החוק) נוסף מניע דתי של מניעת התבוללות, הדבר מבטל את המניע המקורי. פרשנות זאת מעניקה למעשה למניע הדתי פטור כבר בשלב של בחינת התקיימות יסודות העבירה, דבר שכמובן שאינו הכרחי. מקרה אבסורדי המדגים זאת הינו קריאה של רבנים בבני ברק ובאשדוד שלא להשכיר דירות לערבים ולעובדים זרים. נקבע שאין כאן גזענות כי מדובר באמירות נגד ערבים וזרים כאחד ולכן המטרה היא "מניעת התבוללות מכל סוג". כלומר, קריאה רק כנגד ערבים אולי הייתה נחשבת גזענית, אך מכיוון שהייתה הסתה כנגד שתי אוכלוסיות, הדבר מאיין את העבירה.

ב-3 מקרים מבין כלל המקרים בגין הסתה רבנית עליהם הוגשה תלונה ניתנו נימוקים מעורפלים (בתגובה אחת למשל, נמסר, כי "אין לנקוט בהליכים בין היתר בגין המדיניות המרוסנת של התביעה הכללית בכל הנוגע לעבירות המכרסמות בעקרון חופש הביטוי") וב-5 מקרים לא פורטה סיבת הסגירה.

²³ המקרה נשוא התלונה ארע ביום 21.4.2010 וכבר ביום 29.4.2010 הודיע נציג היועץ המשפטי לממשלה על אי פתיחת חקירה משטרתית. כך עולה מפסק הדין בבג"ץ 4300/10 משה שורק נ' היועץ המשפטי לממשלה, נבו (2011).

ב-4 מקרים, שהם 8.3% מכלל המקרים עליהם הוגשה תלונה, נסגר התיק בשל אי התקיימות יסודות העבירה. כך למשל, במקרה של כנס הסברה הקורא לבנות יהודיות שלא לצאת עם צעירים ערבים ממוצא בדואי, נאמר שספק אם הבדואים הם קבוצה "ממוצא לאומי אתני" או "גזע". במקרה של כרוזים שפרסמו רבנים כנגד השכרת דירות לעובדים זרים ושוהים בלתי חוקיים נקבע שלא מדובר במקרה של גזענות שכן אוכלוסיות אלו לא נכללות בהגדרה של "בעלי צבע, גזע או מוצא לאומי-אתני".

יש לשים לב שתיקי ההסתה הרבנית נסגרים כאשר לדעת גורמי האכיפה הנסיבות אינן עולות כדי עבירה פלילית, ולא עקב היעדר ראיות לקיום האירוע או קביעה שהחשוד אינו קשור לעניין. כלומר, המקרים הללו מתאפיינים בהחלטה מקצועית-ערכית של המחליט²⁴ שמפרש את העבירה באופן מצומצם מאוד, ולכן מקל. ההגדרה המצמצמת מביאה לכך שהמחליט אינו משתכנע שקיימת הצדקה להעמדה לדין ותולה זאת בהיעדר כוונה של הרב המפרסם דווקא להסית לגזענות.

באף אחד מהמקרים שנסגרו לא ניתן הנימוק שמדובר בפרסום ציטוט מכתבי דת. כלומר, היועץ המשפטי לממשלה לא עושה שימוש, לפחות לא באופן רשמי, בסעיף ה"פטור" שניתן להסתה מטעמי דת. תיקי ההסתה הרבנית נסגרים בשלבים מקדמיים - עוד בטרם שוכנע היועץ המשפטי לממשלה שהתבצעה עבירה. אולם, כאמור, השיקול של המניע הדתי בפרסום התוכן המסית נשקל עוד קודם לכן, בשלב של החלטה אם התקיימה עבירה. ממעט המקרים שנמקו נראה שהיותו של האדם המפרסם את התוכן המסית רב, גורמת לגורמי האכיפה לייחס לו מניע דתי "לגיטימי" תחת המניע הברור מאליו של גרימת איבה כלפי אוכלוסייה זרה. כך או כך, ניתן לראות בבירור שהסתה המגיעה בהתבסס על טעמי דת, או תוך שימוש בעקרונות דתיים, נהנית מחסינות כמעט מוחלטת. זאת בניגוד להסתה גזענית שאינה מתבססת על טעמי דת או עקרונות דתיים אשר זוכה הן לגינוי ציבורי והן לטיפול במישור הפלילי במקרים רבים.

²⁴. לכאורה המחליט הינו היועץ המשפטי לממשלה, אך התיקים מגיעים אליו עם המלצה כבדת משקל של הפרקליט הבכיר המטפל בתיקים.

גזענות בראי ההלכה

תורת ישראל מצווה לאהוב את התושב הזר הגר בישראל: "כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֲתֹכֶם, וְאֶהְבֹּתָ לּוֹ כְּמוֹךָ--כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט לד). התורה אף אוסרת לנהוג בגר שלא בהגינות: "וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים" (שמות כב, כ) - ואזהרה זו חוזרת בתורה 36 פעמים - יותר מכל איסור אחר. בשורה של מקומות מזהירה אותנו התורה לא להונות את הגר, לא ללחוץ עליו, לא לעושקו ולא להטות את משפטו. בפרשת משפטים מפנה התורה את האיסור להונות את הגר ליחיד: "וגר לא תונה ולא תלחצנו", ואילו בפרשת קדושים פותח האיסור בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים: וכי יגור **איתך** גר בארצכם לא **תונו** אותו". הרב שמשון רפאל הירש (גרמניה, המאה הי"ט) פירש את הפניה בלשון יחיד כמכוונת למדינה ואת הפניה בלשון רבים כמחויבת לכל האזרחים ביחסם לזרים בתוכה:

שם נאמר "וגר לו **תונה**"; והרי זאת בעיקר אזהרה למדינה, שלא תיכשל באונאת הגר; אין לקפח את הגר לעומת האזרח מבחינת זכויותיו וחובותיו. ואילו כאן נאמר "לא תונו" בלשון רבים; והרי זו אזהרה לחברה הלאומית על כל חלקיה; אל יתנו לו להרגיש את גירותו ביחסים האזרחיים של החברה.

(הרש"ר הירש בפירושו לתורה בויקרא יט, לג-לד)

במקום אחר מסביר הרב שמשון רפאל הירש כי חזרת התורה שוב ושוב על איסור הונאת הגר נועדה להזהיר מפני הפיתוי לנצל את חסרי הכוח וההשפעה, תוך התייחסות לניסיון ההיסטורי של עם ישראל במצרים כעם עבדים:

כבוד האדם והאזרח וזכויות האדם והאזרח אינם תלויים בייחוסו ובמולדתו וברכוש, ולא בשום דבר חיצוני ומקרי, שאינו מפנימיות מהותו העיקרית של האדם, אלא הם תלויים אך ורק בערכה הרוחני-המוסרי של אישיות האדם. והטעם המיוחד - כי גרים הייתם בארץ מצרים - בא לשמור על הכלל הזה מכל פגיעה... כל אסונכם במצרים היה זה, שהייתם "גרים" שם, ובתור שכאלה לא הייתם זכאים, לפי השקפת העמים, לאומה, למולדת, לקיום, ומותר היה לעשות בכם ככל העולה על רוחם. בתור גרים הייתם משוללי זכויות במצרים, וזה היה שורש העבדות והעינוי שהוטל עליכם. על כן הישמרו לכם - זה לשון הזהרה - פן תעמידו את זכויות האדם במדינתכם על יסוד אחר מאשר האנושיות הטהורה, שהיא שוכנת בלב כל אדם באשר הוא אדם. כל קיפוח של זכויות האדם יפתח שער לשרירות ולהתעללות באדם - הוא שורש כל תועבת מצרים.

(הרש"ר הירש בפירושו לתורה בשמות כב כ)

האיסורים של הונאת הגר בתורה מבטאים אם כן, אזהרה לעם ישראל, לנהוג בהגינות כלפי זרים ולהימנע מפגיעה בהם בשל זרותם.

התבטאויות הרבנים המצוטטות לעיל אינן משקפות הליכה בדרך זו, אלא בדרך הפוכה: הרבנים, אשר דבריהם הובאו בדוח זה, מגייסים את המקורות על מנת לעגן תפיסה פוליטית הרואה בזר ובשונה איום. המפעל ההלכתי הפרשני הוא עתיק יומין. התורה כטקסט מקודש הייתה נתונה לפרשנות של חכמים לאורך

הדורות. הפיזור של היהודים בגלות, והתמודדותם עם נסיבות חיים שונות הביאו לפרשנויות מגוונות של המקורות היהודיים כפי שמקובל לתאר בביטויי שבעים פנים לתורה. כתוצאה משילוב זה בין הטקסט המקודש, שאינו חד-משמעי, לבין העיסוק הנמרץ בפירושו ובהבנתו לאורך אלפי שנים, הצטבר אוצר רב ועצום, מגוון ולעתים סותר של פרשנויות ופסיקות. בחירה של רבנים ופוסקים בפרשנות אחת ולא אחרת משקפת את נסיבות החיים והמציאות עמם מתמודד הפוסק, את הלך הרוח התרבותי הסובב ואף נובעת כמובן גם מאישיותו של הפוסק.

בחינת התשתית ההלכתית של התבטאויות הרבנים המובאות לעיל מעלה שהם מתעלמים מהציווי החוזר ונשנה של אהבת הגר ודאגה לו, כמו גם מדרכים אחרות לפרש את הפסוקים המצוטטים על ידי הרבנים כאסמכתא ליחס המפלה שהם דורשים לאמץ כלפי ערבים. למעשה, מתבצעת בחירה מודעת ומכוונת על ידי הכותבים. הכותבים הם הבוחרים במכוון את הפרשנות המבטאת יחס שלילי לאחר, מייחסים את הפרשנות העתיקה לימינו אנו, ומיישמים את המסר השלילי על אוכלוסיות מודרניות כגון ערבים, עובדים זרים. בכל אחד מהשלבים הללו קיימת בחירה שבצידה כוונה להשתמש במקורות היהודיים כאסמכתא למסרים של שנאה, הפליה, הדרה ואיבה.

מפני דרכי שלום

קיימות הלכות רבות המבטאות את השאיפה שעם ישראל, בשל קדושתו, יאמץ התנהגות מוסרית והוגנת כלפי אחרים. למשל ההלכה המפורסמת והיפה מהתלמוד הבבלי (גיטין סא ע"א):

אין ממחין ביד עניי נכרים בלקט בשכחה ובפאה, מפני דרכי שלום. תנו רבנן: מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל, ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל, וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל, מפני דרכי שלום.

הלכה זו מקבלת בדורות מאוחרים משמעויות אחדות. היו פוסקים שראו בנימוק "מפני דרכי שלום" צו זמני הנועד למנוע התנכלויות ומתיחות בין היהודים לבין הנוכרים, במיוחד בתקופות שלטון נוכרי; אחרים ראו בו נימוק מוסרי, הבא לבטא ערכי שלום והדדיות עקרוניים בין ישראל לבין הנוכרים, למרות הבדלים מהותיים באמונה ועבודת האל. כך טוען הרב אונטרמן²⁵ ב"דרכי שלום והגדרתם", שבט מיהודה, חלק ג', שמקורו של המונח בתנ"ך: "דרכיה דרכי נועם" (משלי ג: יז). לדידו של הרב אונטרמן, העיקרון המנחה של התורה הקדושה הוא שלום בין כל בני אדם, ולא מניפולציה תועלתנית זמנית לטובת עם ישראל. לפי גישתו של הרב, כל פסיקה ברוח התורה צריכה לשאוף להשכנת השלום בין בני אדם באשר הם.

מעמדם של הערבים בישראל כ"גר תושב"

במקורות רבים הפסיקה הלא שוויונית והפחד או הרתיעה מפני הנוכרים מבוססת על החשש מהדבקתנו האפשרית בעבודה זרה: "כִּי יִסֵּר אֶת בְּנֵי מִצְרַיִם וְעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (דברים ז: ד), "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ פֶּן יִחְטְאוּ אִתָּךְ לִי" (שמות כג: לג). יתרה מזו, חז"ל קשרו בין עבודה זרה לבין מצב מוסרי נפשי ירוד: עובדי כוכבים

רוצחים, נואפים וגוזלים ושאר פשעים. מכאן נובעת הפסיקה המחמירה בכל הנוגע למניעת הקשרים בין ישראל לעכו"ם (עובדי כוכבים ומזלות) ולהיתר להפלותם. אך כבר אצל רבי מנחם בן שלמה למשפחת המאירי (שכתב במאה ה-13) אנחנו מוצאים בבירור שמדובר בתופעה שפסה מן העולם ואינה קיימת יותר: אין היום בעולמנו עובדי כוכבים ירודים מוסרית שחיים בלי חוקה כלשהי. הדברים תקפים ביתר שאת לגבי הערבים אזרחי ישראל, מוסלמים ונוצרים, המאמינים בדתות מסודרות וחוקתיות, כהגדרתו של המאירי; ולכל הדעות, לכל הפחות אינם עובדי אלילים.

לפי ראייה הלכתית, כדי לקבוע את טיב היחסים בין היהודים לערבים בארץ ישראל יש לבדוק קודם כל לאיזו קטגוריה הלכתית ניתן לשייך את הערבים תושבי ישראל. רוב הפוסקים מסכימים ש"הישמעאלים" הם גרים תושבים. גר תושב הוא גוי שמותר לו לשבת בארץ ישראל ואנו מחויבים באהבתו ובקיום יחס מוסרי אליו: "כְּאֶזְרַח מִמֶּם יִהְיֶה לְכֶם הַגֵּר הַגֵּר אִתְּכֶם וְאֶהְבֶּתְ לוֹ כְּמוֹךָ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט לד). בתלמוד ע"ז ט"ד ע"ב מובאות שלוש הגדרות לקבוצה זו, כאשר דעת החכמים נפסקה להלכה: "איזהו גר תושב?... וחכמים אומרים: כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נוח..."²⁶.

גם הרמב"ם בהלכות ע"כום פרק י' הלכה ו' פוסק כי "... בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם [על עכו"ם] אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו, ... **יקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח** שנאמר "לא ישבו בארצך" אפילו לפי שעה, **ואם קבל עליו שבע מצות הרי זה גר תושב**...". גם הריטב"א בחידושו למסכת מכות ט ע"א פוסק על דרך דומה, ואף מרחיב לגב מחויבויות בני ישראל, כלפיו: "...גר תושב הוא שקבל בב"ד (בבית דין) של ישראל לקיים שבע מצות שנצטוו בני נח כדאיתא [כמובא] בע"ז (ט"ד ב') וכזה מותר להתיישב בינינו ולזה נקרא תושב, וכיון שקיבלן בב"ד הוא נקרא בשבע מצות אלו מצווה ועושה, וכי הא **אנו מצווין להחיותו** כדכתיב (כמו שכתוב) וחי (אחיד) עמך (ויקרא כ"ה ל"ה), ואין צריך לומר **שאסור לנו לגרום לו שום קטלא (הרג) וכל שכן להורידו לבור**". גם אצל רש"י מסכת ערכין כט ע"א ד"ה "**אין גר תושב נוהג**" מוגדרת החובה של ישראל: "שיהא ישראל מצווה להחיותו גר תושב שקיבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים ואוכל נבילות".

מהדיון לעיל נראה בבירור ש"גר תושב" היא קבוצת אנשים שאינם יהודים, אך אינם עובדי אלילים, שמחויבים לשבע מצוות בני נוח. לפי הגדרה זו, ערבים החיים בישראל הינם גרים תושבים או לכל הפחות מחויבים לשבע מצוות בני נוח, שיש להתיר להם לשבת בארץ ויש לישראל מחויבות כלפיהם, אם לא להחיות, אז לכל הפחות לא לגרום להם נזק.

כבר הרמב"ם בשו"ת (שאלות ותשובות) סימן תמח פוסק בפירושו כי "אלו הישמעאלים אינם עובדי ע"ז (עבודה זרה) כלל, וכבר נכרתה מפיהם ומלבם והם מיחדים לאל יתע' (יתעלה) יחוד כראוי יחוד שאין בו דופי...". וגם כותב הב"ח (בית חדש) בשו"ע (שולחן ערוך) חו"מ (חושן משפט) סימן רמט: "ב) אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה זרה. כתב בית יוסף לאו **לאפוקי (להוציא) ישמעאלים** אלא **לאפוקי (להוציא) גר תושב** דהיינו שקבל עליו שבע מצות בני נח וזהו שאנו מצווים להחיותו אבל שאר גוים כלם דין אחד להם עכ"ל (עד כאן לשונו) ולפי דבריו קשה למה לו לרבינו לכתוב לעובד עבודה זרה ולתת מכשול שיבינו למעט ישמעאלים".

מפרשנויות אלה עולה בבירור שה"ישמעאלים", שמזוהים עם הערבים של ימינו, אינם נחשבים עובדי עבודה זרה אלא למי שקיבלו על עצמם שבע מצוות בני נוח ולכן אנו מחויבים כלפיהם במצוות של גר תושב, להחיותם

²⁶ מצוות שניתנו לבני נוח מפורשות בתוספתא ע"ז פ"ח ה"ד: "על שבע מצוות נצטוו בני נח על הדין ועל עבודה זרה ועל קיללת השם ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל הגזל...". למרות שבהלכה זו מוזכרות רק שש מצוות בהלכות הבאות המפרשות אותה מוזכר גם איסור על אבר מן החי; באותה גמרא מובאות עוד שתי דעות: לפי רבי מאיר - "כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים"; ולפי אחרים - "זה גר אוכל נבילות שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות". בעצם מדובר בשתי דעות קיצוניות: לפי רבי מאיר מדובר ב"גוי גמור" שוויתר על עבודה זרה בלבד; ועל פי האחרים מדובר במישהו כמעט יהודי פרט לאכילת נבילות.

ולהימנע מלגרום להם כל נזק. מכאן אך מובן הוא שהחלת ההלכות העוסקות בעובדי אלילים על ערבים מהווה עיוות של הפרשנות ההלכתית המתבקשת ומשקפת בחירה ערכית-אידיאולוגית של הרב הכותב.

מכתב הרבנים

בפרסום המכונה "מכתב הרבנים", קובעים חותמיו את האיסור הנחרץ למכור ולהשכיר בית או שדה בארץ ישראל לנוכרי. איסור חמור זה מבוסס לשיטתם על סופו של פסוק ב' בספר דברים ז': "ולא תחנם". אחד הפירושים המסורתיים לתיבה זו הוא איסור לתת חניה בארץ ישראל לנוכרי. בהמשך המכתב נאמר שהתורה מזהירה מהרעות שגורם הנוכרי הגר בקרבינו על ידי נישואי תערובת. בנוסף, המוכר או המשכיר לנוכרי פוגע, לפי דעת הרבנים החתומים על המכתב, בערכה של השכונה כולה, גם מבחינת מחירי הדירות וגם מבחינת איכות החיים. איכות החיים של התושבים היהודים נפגעת, מעצם העובדה שהנוכרים חיים בצורה שונה ו"יש שצוררים לנו ויורדים לחיינו עד כדי סכנת נפשות". לכן קובעים הרבנים כי יש כאן איסור כפול: גם איסור שהוא בין אדם למקום, נישואי תערובת, עבירה על איסורים חמורים ועד להמרת הדת; וגם איסור בין אדם לחברו, פגיעה באיכות חייהם ובממונם של השכנים.

פסיקה זו מבוססת על מספר מקורות שניתן לחלק לשלוש קבוצות: ציטוטי **פסוקי התורה** (דברים ז:ב, ד; שמות כג: לג, במדבר לג: נה), **הרמב"ם**, משנה תורה, היכלות איסורי ביאה פרק יב הלכה ו, ו**שולחן ערוך** יורה דעה קנא, שלד מ.

בהקשרם המקורי הפסוקים מן התורה מדברים על תקופת כניסתם של בני ישראל אל הארץ: "כי יביאך ה' אל הארץ". הציווי "ולא תחנם" והביטויים האחרים המובאים במכתב - "פי יסיר את בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי" (דברים ז: ד), "לא יִשְׁבוּ בְּאֶרְצָךָ פֶּן יִחְטְאוּ אוֹתָךְ לִי" (שמות כג: לג) ו"וְצָבְרוּ אֶתְכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵשְׁבִים בָּהּ" (במדבר לג: נה) - מתייחסים לתושבי הארץ הקדמונים, אלו שישבו בה לפני יציאתם של בני ישראל ממצרים. יתרה מזו, גם בדברים ז' וגם בשמות כג מזכירה התורה את העמים המסוימים שעליהם מדובר, "שבעה גוים", ואף מפרטת את שמותיהם, או כמו בספר במדבר, מציינת מפורשות כי הכוונה לתושבי המקום לפני בני ישראל:

(א) פִּי יִבְיֹאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחַתִּי וְהַגְּרִגְשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שְׁבַעַה גּוֹיִם רַבִּים וְעַצְוִמִּים מִמֶּנִּי: (ב) וְנִתְּנָם ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפִּיתָם הַחֶרֶם תַּחְרִים אֹתָם לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנְּם: (ג) וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתֵךְ לֹא תִתֵּן לְבָנֶיךָ וּבָתוֹ לֹא תִקַּח לְבָנְךָ: (ד) פִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אַחֵרִים וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מִקֶּרֶב: דְּבָרִים ז'.

דבר נוסף המתבהר מן הפסוקים הוא כי מדובר בעמים שהם עובדי אלילים: "פי יסיר את בְּנֵי מֵאֲחֵרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אַחֵרִים" (דברים ז: ד); "לא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שמות כג: כד); "וְאִבְדַּתְּם אֶת כָּל מִשְׁכֵּי־אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת כָּל צִלְמֵי מִסְכָּתֵם וְאֶת כָּל בַּמֹּתָם תִּשְׁמִידוּ:" (במדבר לג: נב).

אין שום הכרח להשליך מעמים מסוימים אלו, שלדעת חכמינו אינם קיימים עוד, אל הערבים המתגוררים בישראל היום. גם אם דרך עבודתם את האל שונה מזו של היהודים, קשה להגדירם כעובדי אלילים. העובדה שמדובר בעמים אליליים מרחיקה אף היא את הפסוקים מהתושבים המוסלמיים, המאמינים באל אחד. מוסלמים אינם "עובדי כוכבים ומזלות (עכו"ם)" גם כאמור לדעתו של הרמב"ם.

מתוך פסוק ג' בדברים ז', המקדים את פסוק ד', המצוטט במכתב הרבנים, "ולא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתֵךְ לֹא תִתֵּן

לָבְנוּ וּבָתוֹ לֹא תִקַּח לְבָנָךְ, מוֹבֵן שֶׁ"כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵךְ מֵאַחֲרָי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְקָרָה אֵף ה' בְּכֶם וְהִשְׁמִידְךָ מֵהָר" (דברים ז: ד) - מבטא חשש שהיחסים האינטימיים של נישואין עלולים להביא להמרת הדת: "וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (שם). יחסי נישואין אסורים אלו מכונים במכתב הרבנים "חילול קודש השם" לפי לשונו של הרמב"ם. הרמב"ם במשנה תורה, הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ו, משווה בין כותים לעכו"ם ומגנה כל יחסי מין איתם, גם אם במסגרת החתונה. הכותים, לפי תפישת חז"ל, הם עובדי אלילים. למרות שהתגירו, הם צירפו ליהדותם פולחנים קודמים שלהם והמשיכו בהם גם אחרי הגיור. לכן, נחשבו עכו"ם. אך לדעת הרמב"ם עצמו אין לראות במוסלמים עובדי עבודה זרה. ברור אפוא שבימינו השימוש באיסור עתיק היומין על השכרת בתים ושדות לעמים זרים אינו משרת את המטרה שלשמה הוצבו האיסורים הללו בתורה, מניעת המרת דת. השימוש שנעשה כיום באיסור זה על ידי הרבנים שפרסמו את מכתב הרבנים מטרתו לקדם מטרות אידיאולוגיות והסדרים פוליטיים מסוימים הנוגעים ליחסי יהודים וערבים במדינת ישראל.

גם לפי הגיון חותמי המכתב אין איסור למכור שדות או בתים בארץ, שאינם בשכנות ליהודים: סימן קנא בשולחן ערוך, המובא כאסמכתא לאיסור מכירה או השכרה של בתים בשכונות יהודיות לנוכרים, מדבר בפירוש בעובדי כוכבים ולא במאמינים בדתות המונותאיסטיות. יתרה מזו, גם לפי שולחן ערוך מותר להשכיר גם לעובדי הכוכבים: "אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל; אבל משכירין להם בתים, ולא שדות. ובסוריא, מוכרים בתים ומשכירים שדות. ובחוצה לארץ, מוכרים אלו ואלו." (שולחן ערוך, יורה דעה, סימן קנא סעיף ח). הסעיף המצוטט במכתב על האחריות הכלכלית ועל נידוי שוב מתייחס לעובד כוכבים: "על כ"ד דברים מנדין את האדם, ואלו הן: ... (ח) המוכר קרקע שלו לעובד כוכבים, מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהעובד כוכבים לישראל חבירו בעל המצר." (שולחן ערוך, יורה דעה, הלכות נידוי וחרם, סימן שלד סעיף מג).

תורת המלך

דוגמא בולטת נוספת המובאת בדו"ח לחיבור שפורש השקפת עולם גזענית תוך הסתמכות על מקורות הלכתיים מובהקים, הוא החיבור "תורת המלך". חיבורם של הרב יצחק שפירא והרב יוסף אליצור הוא חיבור הלכתי ארוך, מעל מאה עמודים, המוקדש לאיסור הריגת הגוי בשעת השלום ובשעת המלחמה ולמקורו. דרך דיון הלכתי שיטתי מסירים המחברים כל היבט של קדושה מחיי הגוי ומתירים את הריגתו ברוב המקרים. המחברים מבטאים הלך רוח לפיו ללא קשר למוסריות המעשה, הריגת גויים הינה מותרת על ידי ההלכה, וההתנגדות לחוקיות של הריגת גויים מובאת מטעמים מוסריים שאינם יהודים במקורם.

בפרק הראשון של "תורת המלך" הונחה התשתית לפסיקותיהם המקוממות של הרבנים, אשר אינן מתיישבות לא עם רוחה ולא עם חוקה של תורה.²⁷ לפי הרמב"ם ורוב הראשונים²⁸ האיסור בעשרת הדיברות, "לא תרצח", אינו נאמר לגבי הגויים, אלא תקף בין בני ישראל בלבד. אמנם קיים גם איסור להרוג גוי מדאורייתא (מן התורה), כפי שנאמר לנוח ולבניו: "שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ כִּי בְּצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם" (בראשית ט: ו), אך משום מה רואים מחברי הספר צו זה כנחות ל"לא תרצח", ואת חיי הגויים כנחותים בהשוואה לחיי ישראל.

מתוך בחירה מגמתית מחברי תורת המלך אינם רואים את הציווי בבראשית ככלל גדול ובסיסי שניתן לאנושות

²⁷ לדיון הלכתי מפורט המציג אלטרנטיבה הלכתית ל"תורת המלך" ראו: אריאל פינקלשטיין **דרך המלך, גזענות ואפליית גויים בהלכה - אלטרנטיבה הלכתית ומטא-הלכתית לספר 'תורת המלך'** (הוצאת ישיבת הסדר 'אהבת ישראל' - נתיבות, התשס"ע - 2010).

²⁸ לדעה סותרת ראו: ראב"ן בבא קמא ק"ג ע"א: "לא תרצח היו בין לישראל בין לגוי".

כולה ללא יוצא מן הכלל. הם גם אינם מביאים את בריאת האדם הראשון בצלם אלוהים כמקור לקדושת החיים; ולא את המשנה, סנהדרין, פ"ד מ"ה: "לפיכך נברא אדם יחידי בעולם, ללמד שכל המאבד נפש אחת, מעלים עליו כאילו איבד עולם מלא".

המקור אשר במכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה ד', שמהווה אסמכתא להוצאת הגויים מן האיטור "לא תרצח" לשיטת מחברי "תורת המלך", שואל למעשה את השאלה הבאה: איך יכול להיות מצב שבו נאסר רצח לכל בני אדם, ועכשיו ניתנת התורה לבני ישראל ומקלה איתם ופוטרת אותם מאחריות לרצח גוי:

וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות". "רעהו", להוציא את אחרים. איסי בן עקיבא אומר, קודם מתן תורה, היינו מוזהרים על שפיכות דמים, לאחר מתן תורה תחת שהוחמרו הוקלו? באמת אמרו, פטור מדיני בשר ודם, ודינו מסור לשמים.

בניגוד לגישתם של שפירא ואליצור, ניתן להבין כי המדרש מסביר שהתורה מחמירה עם יהודי אשר הורג גוי: ענישתו מועברת מרשות בני אדם לרשות העליונה והחמורה ביותר, לשמים. לפי תפישתם של חז"ל יש במות גוי מסור בידי הדין כפרה על החטא,²⁹ אך אדם שמותו נתון בידי שמים, אין במותו כפרה כלל. בנוסף, כיוון שההורג גוי מסור בידי שמים, יהודי שהורג גוי עובר לא רק על איטור שפיכת דמים, אלא גם מחלל את שם שמים ובכך פוגם בייעודו ובבריתו עם האל.

בנוסף, יש בספר השגות ומהלכים הלכתיים רבים שקשים להבנה לא רק מהיבט המוסרי, אלא גם משום השימוש המגמתי והמניפולטיבי במקורות. כך למשל, בפרק הרביעי של הספר מסיקים המחברים מן ההיתר להציל את חיי היולדת על ידי הריגת העובר אשר טרם יצא לאוויר העולם, כי מותר להציל חיי יהודי על ידי הריגת גוי. ההסתמכות על פרשנותו של רש"י מקוממת עוד יותר. רש"י מסביר שעד שהעובר יצא לאוויר העולם הוא אינו נחשב נפש ולכן מותר להרגו כדי להציל את אימו. מתוך עצם ההשוואה משתקפת תפישתם של בעלי תורת המלך את הגויים כמי שאינם נפש או שאינם בעלי נפש. גם הרמב"ם, שמדייק כי ניתן לראות בעובר המסכן את אימו רודף, וגם רש"י עצמו, רואים בעובר איבר מגוף האישה אשר מהווה סכנה מיידית וישירה לכלל הגוף; לעומת זאת, מחברי "תורת המלך" מנסים ללמוד מכך היתר להרוג גוי על מנת להיעזר במותו להצלת יהודי.

נתון נוסף בו משתמשים מחברי "תורת המלך" לביסוס גישתם המקלה כלפי חיי הגוי הינו בחירתם לצייר את רוב הגויים כמי שאינם שומרים או מקפידים בשבע מצוות נוח. הנחה זו אינה מבוססת ואף אינה תואמת את המציאות. כל הדתות המונותאיסטיות, ובהם הנצרות והאסלאם, כוללות את "מצוות בני נוח" כחלק חשוב מדתם. הרמב"ם כותב במפורש על היותם של המוסלמים מאמינים באל אחד ושולל את הגדרתם כעובדי עבודה זרה. מהלך דומה נוקט המאירי לגבי הנוצרים. התעלמות מגישות אלה מקלה על מחברי תורת המלך לייחס לגויים מעמד נחות שאינו של נפש שוות ערך לזו של יהודי.

בפירושו לפסוק ב' מדברים ז'³⁰ המובא ב"מכתב הרבנים" אומר רבינו בחיי (ספרד, המאה ה-13):

(ב) ולא תחנם. מלה זו דרשוהו רז"ל על פנים רבים: מלשון חן, ומלשון חניה, ומלשון חנם, מלבד פשוטו שהוא לשון חנינה, כאלו אמר: לא תחון אותם, והוא שדרשו במסכת ע"ז: (כ א) לא תחנם,

²⁹ ראו משנה, סנהדרין פ"ו מ"ב.

³⁰ "וְנִתְּנָם [העמים הזרים] ה' אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהִפְיָתָם הַחֶרֶם תַּחְרִים אֹתָם לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית וְלֹא תִחַנְּם".

לא תתן להם חן, אסור לו לאדם שיאמר: כמה נאה גוי זה, שנאמר: לא תחנם, קרי ביה לא תִּחְנַם, החי"ת בחיר"ק. ועוד דרשו בו: לא תחנם, לא תתן להם חניה בקרקע שאסור למכור להם קרקע בארץ ישראל שזה יהיה סבה שיתישבו שם, והתורה אמרה: (שמות כג, לג) "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך לי", קרי ביה לא תִּחְנַם, התי"ו בפת"ח והחי"ת בשו"א ופת"ח. ועוד דרשו בו: לא תחנם, לא תתן להם מתנת חנם, קרי ביה לא תִּחְנַם, החי"ת בפת"ח והנו"ן בדגש. ולמדנו מכאן כמה גדול כח התורה שהיא נדרשת לכמה טעמים עד שאפילו תיבה אחת היא מתפרשת לכמה ענינים לפי הנקוד, ובהתנועה הנקוד תתנועע התיבה, כי האותיות הן הגוף והנקוד הוא הנפש, וכן אמרו: דמיין נקודתא באתותא דאורייתא דמשה כנשמתא דחיי בגופא דאינש [דומה נקודה באותיות התורה של משה לנשמה שחיה בגוף האדם], וידוע כי אין לגוף תנועה בלתי הנפש, ובהתנועה הנפש יתנועע הגוף לכל פנים ולכל צד, כן הנקודה באותיות התורה בהשתנות הנקוד ישתנה הענין, ולכך היה הענין מוכרח בספר תורה שיהיה בלתי מנוקד כדי שתתפרש התורה לכמה פנים מבלתי כוונת הפסוק, ומכאן יתבאר לך כח השם הגדול באותיותיו כי ישתנה ענינו לפי השתנות נקודו, וכבר כתבתי מזה בפסוק: (במדבר יא, טו) "ואם ככה את עושה לי", וזה מבואר לכל משכיל.

דברים אלה מדגישים שהפוסק יכול לבחור את פירושו, אך אינו מחויב דווקא לפירוש זה בלבד. המפרש או הפוסק, המנקד את דברי התורה, לפי רבינו בחיי, מביא את נשמתו אל תוך התורה, לכן הפסיקה או הפירוש מעידים לרוב על הווייתו ואמונתו של הפוסק, יותר מאשר על תוכן הפסוק עצמו. נסיים חלק זה בפסוק הלקוח מהמשך ספר דברים, בדבריו של משה רבינו לעם ישראל:

ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלוהיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ... כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלוהים ואדני האדונים האל הגדול הגיבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד עשה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים (דברים י', יב)

בדברים אלה של משה לעם בטרם כניסתו לארץ, מבטא משה את החשש מפני התנשאות דתית של העם היושב בארצו וחי חיים חופשיים. העם הנבחר עלול לזלזל במיעוטים שבתוכו בהרגישו מקודש מהם. באה התורה ומדגישה שהתפקיד הכי חשוב ומשמעותי של עם ישראל בהולכו בדרכי האל הוא דווקא בדאגה לחלש ולשונה ועמידה על זכויותיהם.

מסקנות והמלצות

בשנים האחרונות קיימת מגמה מדאיגה של עלייה בהתבטאויות של רבנים המביעות איבה ועוינות כלפי ערבים, וקריאות של רבנים להדרה ולהפליה של ערבים, עובדים זרים ולא יהודים. קריאות אלה מובעות כאילו הן מתבססות על אדני ההלכה היהודית אך יש לזכור כי הן מעידות על הכותב והאומר יותר מאשר על ההלכה עצמה. בתורת ישראל אלפי פסוקים, והבוחר להביא האחד על פני השני, עושה בחירה מודעת שכוונה בצידה. בחירת הכותבים על מה להסתמך וכיצד לפרש פסוק כלשהו מעידה על הלך נפשם ועמדותיהם של הכותבים בלבד אך לצערנו מובנת על ידי רבים, בטעות, כהלכה שהיא אמת שאין בלתה. כך, מסוגלים הרבנים המסיתים לפרסם דברים גזעניים במהותם ולחמוק מביקורת ציבורית ומשפטית בתואנה שמדובר כביכול בשיקוף נאמן של תורת ישראל. רבנים אלה בוחרים להשתמש בתפקידם הציבורי ותוארם הנכבד על מנת לקדם משנה אידיאולוגית מזיקה ואף בלתי חוקית לעיתים, תוך התעלמות ממגבלות מוסריות, אתיות וחוקיות.

33

ככלל, אין לקריאות ולפרסומים אלה כל תגובה רשמית או מערכתית: המערכת הפוליטית אינה מגיבה כלל או מגיבה בלשון רפה בלבד ומערכת אכיפת החוק שותקת אף היא. בהיעדר תגובה המרסנת התבטאויות אלה ומסמנת אותן כלא לגיטימיות או לא חוקיות, או שניהם, מוסיפים רבנים להתבטא, לפרסם פסקי הלכה כנגד ערבים ועובדים זרים, וחלקם אף מתראיינים ומשתתפים בעצרות פומביות בהן הם קוראים להפלות, לסלק ולהימנע ממגע כלשהו עם ערבים או עובדים זרים. הביטוי שהיה חריג ובלתי לגיטימי הפך כתוצאה מחוסר המעש לנורמטיבי.

בעוד חלק מהרבנים מעתיקים גילויי דעת של רבנים אחרים ומפיצים אותם עם חתימתם שלהם, ישנם רבנים שבאופן שיטתי מפרסמים פרסומים גזעניים פרי עטם. אלו המפרסמים התבטאות אחת אינם מטופלים כלל על ידי מערכת אכיפת החוק, ואלו המתבטאים באופן סדרתי רק לעיתים נפתחת כנגדם חקירה פלילית. בסופו של יום רוב רובם של מקרי ההסתה הגזענית על ידי רבנים אינם מטופלים כלל על ידי מערכת אכיפת החוק, לא בהיבט הפלילי ולא בהיבט המשמעתי. החקירה הפלילית במקרים אלו נפתחת באיחור רב, ואורכת זמן רב.

הליכים משמעתיים לא נפתחים כלל כנגד רבנים עובדי ציבור המסיתים לגזענות זאת למרות שלגבי חלק מהרבנים קיימת מערכת של דין משמעתי שניתן להפעיל. שר המשפטים, שהוא בעל הסמכות בנושא המשמעתי ממאן באופן גורף להשתמש בסמכותו זאת במקרים של הסתה גזענית.

היעדר כל פעולה בטווח זמן סביר מרוקנת מתוכן את האיסורים כנגד הסתה לגזענות, הן הפליליים והן המשמעתיים. לאורך זמן המסר החד משמעי הוא: מותר להסית נגד ערבים, מותר לקרוא להפר את החוק ולהפלות אותם בקבלה לעבודה, בהשכרת דירות וקניית דירות, מותר לקרוא לגירוש ערבים, מעיר מסוימת ומהמדינה בכלל, והדבר נתפש כקריאה לאימוץ מדיניות לגיטימית ולא כהסתה גזענית. כתוצאה מהיעדר כמעט מוחלט של אכיפה פלילית והיעדר אכיפה משמעטית, ממשיכים להתקיים ביטויים גזעניים רבים של רבנים, והם צוברים תאוצה בשנה האחרונה, מאז פורסם "מכתב הרבנים".

קיימים כתבי אישום לא מועטים כנגד אנשים מן הרחוב המסיתים לגזענות ועימם ממצים את הדין, זאת בצד אי מיצוי הדין, כלל, עם רבנים המבטאים תכנים דומים מאוד. מערכת אכיפת החוק בוחרת למצות את הדין עם נאשמים אלה, שאין להם כל מעמד או השפעה ציבורית, אך להימנע ממיצוי הדין עם רבנים שמטבע תפקידם יש להם השפעה רבה על ציבור לא מבוטל.

הרושם הכללי הוא של הימנעות מכוונת של מערכת אכיפת החוק מטיפול בנושא, אולי מתוך תקווה שהיעדר טיפול יביא להפחתת התופעה ואולי מתוך פחד להתעמת עם הממסד הרבני ועם הציבור הדתי. התוצאה היא הפוכה: בשנה האחרונה התרבו המקרים של הסתה גזענית של רבנים והתרבו המקרים של אלימות כנגד ערבים, הן בשטחי הגדה המערבית והן בתוך ישראל ובעיקר בגליל.

דו"ח זה הינו מראה המשקפת את תפקיד הרבנים בעת האחרונה, והעובדה שחלק לא מבוטל מהמסרים הגזעניים המופצים בעת הזאת נכתבים על ידי רבנים. מטרת פרסום הדו"ח היא לבחון את תפקיד הרבנים בהפצת הגזענות ואת תגובת המערכות האמונות על המדיניות והתנהלות המדינה. מצער להיווכח שהן המערכת הציבורית והן מערכת אכיפת החוק שותקות נוכח תופעה זאת.

אין ספק שלתופעת הגזענות יש השלכות מעשיות, בראש ובראשונה על ידי הרעת היחסים שבין האוכלוסייה היהודית והאוכלוסייה הערבית בישראל. אולם מטרת הדו"ח אינה תועלתנית אלא קודם כל להביא לבחינה מעמיקה של תפקיד הרבנים בהידרדרות המוסרית ובהגברת ההפליה וההדרה של אוכלוסיות שלמות במדינת ישראל.

המלצות:

- (1)** הגברת האכיפה הפלילית על ידי קביעת טווחי זמן קבועים ומחייבים לטיפול במקרי הסתה.
- (2)** הקמת צוות יעודי לחקירה וטיפול במקרי הסתה על מנת לצמצם את משך הטיפול בתלונות.
- (3)** מיצוי הדין הפלילי עם כל החשודים בהתאם למעשיהם ללא קשר לעמדתם ותוארם הרבני.
- (4)** קיום חקירה משמעתית נפרדת מהחקירה הפלילית כנגד רבנים עובדי ציבור על ידי מנגנון נפרד, וקבלת החלטות במישור המשמעתי במקביל להליך הפלילי ולא לאחוריו.
- (5)** ייסוד דין משמעתי לרבנים עובדי מועצות דתיות כגון רבני שכונות.
- (6)** שינוי חקיקה - הרחבת הגדרת הגזענות כך שתכלול גם הסתה כנגד עובדים זרים ופליטים.
- (7)** שינוי חקיקה - שינוי הגדרת עבירת ההסתה לגזענות כך שיתבקש יסוד נפשי רגיל של מודעות למעשה וכן ביטול הסייג מאחריות פלילית בגין 'ציטוט כתבי דת' והפיכתו לטענת הגנה שהנאשם צריך להוכיח.
- (8)** שינוי חקיקה - הקמת עילה אזרחית לתביעה בגין הסתה לגזענות על מנת לאפשר גם אכיפה אזרחית בגין הסתה גזענית בשל נדירותם של הליכים פליליים.

הקריאות החוזרות להדרה, הפליה, גירוש, ואף הרג של לא יהודים, בפרט ערבים, עובדים זרים ו"זרים" אחרים, מהווה הסתה פרועה לגזענות. הדברים הנעשים בשם תורת ישראל וההלכה מעוותים את היהדות ומכתימים אותה באות קין של שנאת הזר. קריאות גזעניות אלו מטרתן ברורה: לסמן את הערבים החיים במדינת ישראל כאויבים, ללבות פחד, לגרום לאיבה ושנאה כלפי ציבור הזרים בכללותו ולטפח את תודעת העליונות של העם היהודי.

מדובר בעבירה המונית המתבצעת על ידי מנהיגי דת, המובילים את החברה הישראלית לתהום עמוקה ומעצימים את השנאה לדת וליהדות. בכך עושים רבנים אלה נזק לא רק למרקם החיים העדין בתוך ישראל בין בני לאומים שונים, ולא רק לשירות הציבורי בו רבים משרתים, אלא ליהדות עצמה.

המרכז הרפורמי לדת ומדינה | התנועה ליהדות מתקדמת